

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Simona Klimová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Život v hornických koloniích v Ostravě

Bc. Simona Klimová

Diplomová práce
2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Simona Klimová**
Osobní číslo: **H11737**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Život v hornických koloniích v Ostravě**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat problematikou hornických kolonií na Ostravsku. Bude zaměřena hlavně na život obyvatel, jejich zvyky a tradice které dodržovali. V rámci rozhovorů s pamětníky, kteří žili v hornických koloniích, případně analýzách jejich deníků, bude vytvořen obraz života horníků.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JEMELKA, M., Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny, Ostrava, Repronis, 2009, 527s., ISBN: 978-80-7329-229-4

JEMELKA, M., Na kolonii: život v hornické kolonii dolu Šalomoun v Moravské Ostravě do začátku socialistické urbanizace, Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2007, 230s., ISBN: 978-80-248-1408-7

JEMELKA, M., Teritoriální původ obyvatel ostravských dělnických kolonií, Slezský sborník: čtvrtletník pro vědy o společnosti. – Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, Roč. 41 (1), č. 1 (1936)-. – Roč. 106, č. 2 (2008), s. 100-111., ISSN: 0037-6833

JEMELKA, M., Z havířských kolonií, aneb jak se žilo havířským rodinám, Ostrava, Repronis, 2008, 51s., ISBN: 978-80-7329-185-3

PROKOP, R., Hornické kolonie v rámci industrializace Ostravska, Klub přátel hornického muzea, Ostrava, 2007, 49s.

RYŠKOVÁ, M., Hornické kolonie Ostravsko-karvinského revíru, Sborník přednášek z pracovních seminářů Hornického muzea a Klubu přátel Hornického muzea v Ostravě "Hornické památky na Ostravsku" uskutečněných ve dnech 4.12.2003, 3.12.2004, 2.12.2005, 4.12.2006 a 4.12.2007, Ostrava, Klub přátel Hornického muzea v Ostravě, 2009. s. 107-115, ISBN: 978-80-254-6035-1

SKALNÍKOVÁ, O., Hornické slavnosti na Ostravsku v 19. a na počátku 20. století, Český lid., 1966, roč. 53, č. 6, s. 349-354.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.

Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

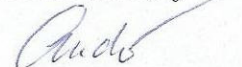
děkan

L.S.

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.

2012 . vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ostravě dne 7. 6. 2013

Bc. Simona Klimová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomohli se vznikem této práce.

Předně bych ráda poděkovala vedoucímu práce, doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, Csc. za cenné rady a připomínky, trpělivý přístup a za čas věnovaný konzultacím.

Můj velký dík patří také průvodcům hornického muzea na Landeku a všem, kteří mi během výzkumu poskytli cenné informace a podělili se se mnou o své životní zážitky.

ANOTACE

Tato práce se zabývá popisem života v hornických koloniích v Ostravě. Zaměřuje se na několik hornických kolonií ve městě a každodenní život jejich obyvatel. Zkoumá vznik kolonií, jejich rozvoj a migraci nových obyvatel. Pamětníci zde popisují, jak vypadal běžný život v dobách jejich dětství a nabízí srovnání s dnešním životem v koloniích.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hornické kolonie, vzpomínky, hornictví, Ostrava, historie

TITLE

Life in mining colonies in Ostrava

ANNOTATION

This thesis describes life in the mining colonies in Ostrava. It focuses on several mining colonies in the city and everyday life of the residents. It will also examine the formation of the colonies, their development and the migration of new residents. Witnesses describe how ordinary life looked like in the times of their childhood and bring comparison with today's life in colonies.

KEYWORDS

Mining colonies, memories, mining, Ostrava

OBSAH

ÚVOD	9
1. METODOLOGIE PRÁCE	11
2. HISTORIE OSTRAVSKO-KARVINSKÉHO REVÍRU	13
2.1. Historický vývoj šachet	14
3. DŮLNÍ DĚLNICTVO	16
3.1. Migranti	16
3.2. Sociální podmínky dělnictva	17
3.3. Důsledky 1. světové války	19
3.4. Vliv 2. světové války	20
3.5. Postavení horníků za komunismu	20
4. PROČ SE STAVĚLY HORNICKÉ KOLONIE?	22
4.1. Výstavba hornických kolonií	22
5. SPOLEČENSKÝ ŽIVOT HORNÍKŮ	25
5.1. Hornické slavnosti	26
5.1.1. Svátek svaté Barbory	27
5.1.2. Legenda svatého Prokopa	27
5.1.3. Další hornické parády	28
5.1.4. Skok přes kůži.....	29
5.1.5 Hornické slavnosti dnes	30
5.2. Spolkový život	31
5.2.1. Čtenářské spolky	31
5.2.2. Odborové spolky	32
5.2.3. Spolky divadelní	32
5.3. Sportovní život.....	35
6. VZDĚLÁNÍ	37
6.1. Mateřské a obecné školy.....	37
6.2. Hornické školství	37
7. HORNICKÉ KOLONIE	40
7.1. Situování kolonií.....	40
8. KOLONIE ŠALOMOUNA	41
8.1. Poloha a obyvatelé	41
8.2. Běžný život	45
8.3. Hornické historky	52
8.4. Rodinné slavnosti.....	53
8.5. Kriminalita a patologické jevy.....	55

8.6. Zdravotní péče	57
9. HISTORICKÉ KRONIKY	60
10. KOLONIE NA LIŠČINĚ	62
10.1. Liščina dnes	62
10.2. Problémy lokality	64
11. VZPOMÍNKY NA ŽIVOT V KOLONIÍCH.....	66
11.1. Život v koloniích očima pamětníků	66
11.2. Vzpomínky na Přívoz, kolonie u jámy František	68
11.3. Dětství v Kunčičkách	68
12. ZÁVĚR VÝZKUMU	70
13. ZÁVĚR PRÁCE.....	72
14. SEZNAM LITERATURY.....	74
TEXTOVÁ PŘÍLOHA	I
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	III

ÚVOD

Když se řekne Ostrava, nebo Ostravsko, lidem se v mysli automaticky vybaví slova jako: černá, špinavá a průmyslová. Z velké části tomu tak skutečně bylo. Ostrava, potažmo celý ostravský region býval srdcem uhelného průmyslu České Republiky.

Použit slovo býval je dnes na místě. Od té doby co se těžba uhlí v Ostravě v červnu roku 1994 zastavila, se mnohé změnilo. Město a celá oblast těžby se transformuje z průmyslového obra na město více zaměřené na ekologii a mladé občany.

Pro Ostravu však mají historické úvahy o hornictví ještě další významnou souvislost. Nad soutokem řek Ostravice a Odry se tyčí vrch Landek, tvořený karbonskými horninami s výchozy uhelných slojí. Podle archeologických vykopávek se zde před 23 tisíci lety usadili pravěcí lovci mamutů. Z nálezů v ohništích v jeho sídlištích bylo vědecky prokázáno, že právě tito lovci byli prvními na světě, kteří použili černé uhlí z výchozů ve sloji ke svému ohřevu.¹

Hornictví je s Ostravou navždy spjata a do její historie patří, což dokládají nejen všudypřítomné těžní věže, ale také pozůstatky hornických kolonií, které zde vznikaly od konce 19. století. Výrazně se totiž podepsaly na struktuře sídelních plánů města a také na struktuře místního obyvatelstva.

Na území Ostravy vzniklo více než pět desítek hornických kolonií. Tyto kolonie se promítly do filmů, literatury, básní a písní, inscenací a do slavné operety Rudolfa Kubína – Děvčátko z kolonie.² Stejně slavnou je i píseň – V jednom dumku na Zarubku. Hornické kolonie ležely prakticky ve všech obvodech města Ostravy a byly spojeny s jejím každodenním životem.

Je mnohdy až politováníhodné sledovat, jak dnes chátrají, nebo jsou zcela ničeny. Pozemky na, kterých stávaly, jsou transformovány na sídliště, některé z nich se staly místy duchů, nebo naopak satelitními oblastmi. Mnohé z kolonií už dnes neexistují, ale

¹ Vopasek, S., Dějiny hornictví, Ostrava 2005, s. 3

² Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 7

některé, se přesto zachovaly. Dnes jsou především využívány jako místa pro umístění sociálně vyloučených obyvatel města, nebo obyvatel nepřizpůsobivých. Stále v nich však v malém množství žijí lidé, kteří zde strávili své mládí a dnes tu dožívají.

Město se dnes snaží být moderní a na svou hornickou minulost zcela zapomenout. Snaha prosadit do městského nebo krajského znaku symboly hornictví – mlátek nebo želízko ztroskotaly. Staré kolonie byly transformovány na sídliště, ale mnohdy jsou ničeny zcela bez důvodu. Spolu s ničením těchto památek na hornické časy města se ničí také vzpomínky na život v nich. Několik obyvatel kolonií stále žije, ale čím dál méně lidí má zájem poslouchat jejich příběhy, které považují za nudné a nepodstatné v dnešní moderní a uspěchané době.

Téma hornických kolonií na Ostravsku jsem si vybrala jednak proto, že z Ostravy sama pocházím a také proto, že ačkoliv jsem denně procházela oblastmi a areály starých kolonií věděla jsem o nich a jejich obyvatelích pramálo. A zarazilo mne také to, že dnešní obyvatelé, města, už nemají ani ponětí, že zde nějaké kolonie existovaly.

Cílem této práce je proto zmapování života ve starých hornických koloniích. Práce se zaměří na historii těžby uhlí na Ostravsku, která určila charakter města a také složení jeho obyvatelstva. Především však zmapuje život v koloniích očima pracovníků dolů a jejich rodin. Snahou bude popsat život všedních dní a zaměří se také na významné svátky, jak ty hornické, tak ty čistě rodinné.

1. METODOLOGIE PRÁCE

Pro své zkoumání jsem zvolila kvalitativní metody výzkumu – především rozhovory - nestrukturované a polostrukturované a také metody zúčastněného pozorování.

Výzkum jsem prováděla v letech 2012 – 2013. Stěžejní byly rozhovory s pamětníky, kteří žili, nebo stále žijí v hornických koloniích. Studování starých deníků a kronik, které byly sepsány obyvateli kolonií a nyní se nacházejí v městském archivu v Ostravě, nebo v domácích archivech obyvatel kolonií. Velmi přínosné byly také rozhovory s pracovníky Hornického muzea na Landeku, kteří mi byli schopni podat pohled na kolonie a jejich obyvatele zvenčí. Neboť pokud v kolonii sami nebydli, cestou do práce jimi procházeli a jejich obyvatele znali dobře nejen z práce, ale hlavně z dob, kdy spolu trávili volný čas.

Zúčastnila jsem se také několika hornických slavností, jako Den hornictví a navázala kontakty se členy Klubu horníků v Ostravě. Ti mi byli velice nápomocní především v navázání kontaktu s pamětníky kolonií, kteří na jejich územích dnes již nežijí.

Stěžejní fází mého výzkumu však byly již zmiňované rozhovory s lidmi, žijícími v koloniích. Kontakty na ně jsem získala od pracovníků muzea na Landeku a také díky kontaktům členů vedení Hornického klubu. Přínosné rozhovory a pohled na kolonie zvenčí jsem získala díky průvodcům v Hornickém muzeu na Landeku.

Rozhovory byly polostrukturované a nestrukturované. Polostrukturovaných však bylo méně, neboť respondenti často odbíhali od tématu, kterého jsem se chtěla držet, čímž mne ale zavedli na témata, která by pravděpodobně byla vynechána.

S respondenty jsem si neformálně povídala o jejich vzpomínkách a zážitcích, někteří z nich byli strozí, ale dokázali mi zprostředkovat významná data, především obecného charakteru. Většina respondentů se však ráda rozvzpomínala na své mládí a dokázali mi popsat svůj běžný den s naprosto dokonalou přesností a vzpomněli si i na zážitky se svými sousedy a podobně.

Na základě dat získaných během výzkumu jsem mohla odpovědět na svou výzkumnou otázku: **Jak probíhal běžný den na kolonii a jak se dnešní život na kolonii liší?**

Původně jsem chtěla výzkumy provádět přímo v daných koloniích, což se ukázalo jako problematické. Mnozí bývalí obyvatelé se z kolonií přestěhovali a často jsem také se žádostí o rozhovor byla odmítnuta.

Informátory jsem tedy postupně získávala díky kontaktu s hornickým muzeem na Landeku a později díky jejich doporučení, tedy metodou sněhové koule (snowball technique).

Výhodou bylo, že většina mých respondentů má stále v živé paměti vše, co se na koloniích dělo a není pro ně problém hovořit o svých životech. Jsou zvyklí se o své zážitky dělit jak s návštěvníky muzea, tak se svými kolegy s klubu.

2. HISTORIE OSTRAVSKO-KARVINSKÉHO REVÍRU

Těžba černého uhlí je s oblastí Ostravska spojena už několik století. První písemná zmínka o přítomnosti uhlí na Ostravsku je datována do roku 1753. Dlouho se však nenašel nikdo, kdo by o jeho těžbu jevil zájem. Těžba byla ekonomicky náročná a uhlí se využívalo pouze pro výtop císařských věznic. A využívalo jej pár kovářů z okolí.³ Teprve roku 1787 zahájili Wilczkové⁴ těžbu ve slojích Josefi, Korunního prince Františka a v dalších třech nepojmenovaných.

Počátky dolování uhlí zde tedy oproti jiným revírům byly opožděny z několika důvodů⁵:

- Vlivem hospodářské zaostalosti zdejší krajiny
- Existenci zásob dřeva v lesích regionu
- Tradice, konzervatismus a nedůvěra k novému palivu

Rozmach těžby uhlí v ostravsko-karvinském revíru pak nastal až ve 30. a 40. letech 19. století. Ostravsko-karvinským revírem se nazývá území, na němž bylo v letech 1763 – 1770 objeveno černé uhlí. Představuje hlavní černouhelnou oblast na území České republiky. Značnou hospodářskou důležitost měl už v období rakousko-uherské monarchie a za předmnichovské republiky se o něj opíral veškerý metalurgický průmysl státu. Z pojmového hlediska významu ostravsko-karvinského revíru jej chápeme jako celek diferencovaný na oblasti – pánve.⁶

Jsou jimi:

- Pánev ostravská
- Pánev petřvaldská
- Pánev karvinská

³ Z historie Ostravy, Historie dobývání uhlí na Ostravsku - I, dostupné z: <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostavy&id=1>

⁴ Majitelé Polskoostravského panství

⁵ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 32

⁶ Tamtéž, s. 8 - 9

V podbeskydí pak:

- Pánev příborská
- Pánev těšínská
- Pánev frenštátská
- Pánev jablunkovská
- Pánev mořkovská

V této práci se budeme zaměřovat pouze na pánev ostravskou.

2.1. Historický vývoj šachet

Ve 30. letech 19. století bylo Ostravsko stále idylickou venkovskou oblastí, kde bylo hlavním těžebním materiálem dřevo. Uhelny doly krajinu příliš nenarušovaly. Ve 40. letech však vznikly Vítkovické železárny, které díky moderním technologiím začaly vyžadovat nové palivo, kterým se stalo uhlí. Vlivem růstu spotřebního průmyslu a začínající stavbou železnic, došlo v revíru ke spojování menších dolů a k budování dolů velkých. Což vyvolalo velkou potřebu nových pracovních sil – horníků i techniků, kterým mohly doly v důsledku rostoucí všeobecné poptávky po uhlí nabídnout poměrně vysoké mzdy. Uhelny hornictví se tak stalo jedním z ekonomicky preferovaných odvětví, které mělo v regionu výrazný význam.⁷

Těžba v ostravsko-karvinském revíru stoupla jen v letech 1833 až 1841 čtyřikrát. Hlavním odběratelem uhlí byla stále Vítkovická huť, ale uhlí se začínalo dovážet i do dalších provozů, například do moravských cukrovarů a železáren. Významnou postavou se stal baron Rothschild – majitel Vítkovických železáren, Rothschild také vlastnil doly na Hlučínsku, důlní pole v Moravské a Polské Ostravě – doly Terezie (1842), Karolina (1842), Šalomoun (1844), Hlubina (1852). Rothschildův majetek se stával největším a technicky nejvybavenějším důlním celkem na Ostravsku a v českých zemích vůbec.

⁷ Černý, I., a kolektiv, Uhelny hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 35, 41

Vedle Rothschildových dolů měl značný význam také důlní majetek hraběte Wilczka – důl Prokop (1842), důl Svaté Trojice (1844).⁸

Oba dále rozvíjeli důlní průmysl a přispěli tak k vytváření hornických a dělnických kolonií v oblasti ostravské pánve.

⁸ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 36 - 37

3. DŮLNÍ DĚLNICTVO

Od počátku 50. let 19. století nastal na ostravsko-karvinských dolech velmi rychlý růst počtu dělnictva. Od roku 1850 do roku 1862 stoupl počet horníků v revíru více než dvaapůlkrát a to z počtu 2680 osob na 6916 osob.

V polovině 50. let důlní dělnictvo pocházelo z Přívozu, Hrušova a Vrbice, část docházela z tehdejšího Pruska, hlavně z Koblova, Petřkovic a Ludgeřovic. Dělnictvo tehdy bylo povětšinou získáváno z blízké oblasti dolů. Horníci často mívali malé pozemky, polnosti nebo se vedle své práce v dole zabývali také jiným řemeslem. Hornictví tak tehdy bylo často vyhledávaným vedlejším výdělkem. A také vhodným výdělkem pro místní chudinu a zemědělskou čeleď. Přibývalo však stálých horníků, kterým přesto byla přizpůsobena pracovní doba. Délka směny činila průměrně 8 hodin, aby se pracovníci po pracovní době mohli věnovat činnosti na svých polnostech.⁹

Obyčejná mzda činila asi 20 korun, což tehdy byla mzda vyšší než mzda vesnického nádeníka. I tak to ale stačilo pouze na nuzné poměry tehdejších dělníků. Ti byli zvyklí na stravu převážně tvořenou brambory, mlékem a zelím. A na život v prostých vesnických chalupách. Z důvodu nedostatku domácích horníků, se však mzdy v průběhu 60. let 19. století začaly zvyšovat a to na 26 korun za směnu – vozač, 36 korun – havíř, 46 korun – havíř při hloubení důlních jam. Hornictví se tedy začalo stávat vítaným trvalým zaměstnáním a směna byla prodloužena až na 12 hodin pod zemí. To vedlo také k přílivu zaměstnanců z jiných regionů a k výstavbě prvních hornických ubytování, tzv. dělnických kasárna – ubytovna pro horníky z větších vzdáleností, zřízena u dolu v Petřkovicích Rothschild a u dolu Trojice a Jan Maria Wilczek.¹⁰

3.1. Migranti

V roce 1862 žilo v Moravské Ostravě 4100 domácích a 2500 přistěhovalých obyvatel a přistěhovalců dále přibývalo. Zvláště na konci 60. let 19. století, kdy se nedostatek pracovních sil stal velkým problémem, a bylo nutné nalákat do dolů nové pracovníky.

⁹ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 56

¹⁰ Tamtéž, s. 57

V té době majitelé dolů zvyšovali platy a jednali s horníky respektive s jejich štajgry¹¹ velice slušně. Přistěhovalci často dostávali drobné pozemky vhodné k pěstování brambor a zeleniny, aby byli více připoutáni k dolům. Podle hornického zákona se také zřizovaly bratrské pokladny, které horníkům poskytovaly nejnütnější pojištění v případě pracovní neschopnosti.

V době krize se také vlastníci dolů obrátili na horníky z Haliče. Hlavně z dolů v okolí Bochnie a Wieliczky. Haličští horníci byli kvalifikovaní a spolu s nimi se za vidinou snadného a vysokého výdělku stěhovali také příslušníci chudých vesnických vrstev. Do roku 1870 tak do místních dolů přišlo asi 4000 obyvatel Haliče. Pro majitelé dolů byli tito lidé výhodní, protože Halič byla přeci jen zaostalou oblastí a mohli si tak dovolit platit Haličanům nižší mzdy. Ve velké části případů však nešlo o skutečně stálé přistěhovalce. Mnoho Haličanů, kteří nebyli na těžkou a nebezpečnou práci v dolech zvyklí, opět odcházelo zpátky domů. Haličané však do oblasti přinesli primitivnější kulturní návyky, jež mělo místní zemědělské obyvatelstvo. Jedním z těchto návyků byl alkoholismus, ten býval tím silnější, čím vyšší byly zdánlivě přebytečné peníze, které zbyly ze mzdy.

Odborní horníci byli až do počátku 20. století z velké části získáváni z Čech a pruského Slezska. Hlavně dozorcí pocházeli s pruského Slezska. Vrcholem imigrace do dolů v ostravské pánvi nastala v 90. letech 19. století. Lidé přicházeli jak z jiných regionů v oblasti českých zemí, i nadále mírné procento z Haliče, dále pak lidé z Polska a velkou část tvořili lidé přicházející z oblasti hor, především Beskyd. Mezi imigranty se mohli najít také zástupci z Itálie, Němci a další národní menšiny z tehdejší Rakousko-Uherské monarchie. Jejich počet byl však zanedbatelný.¹²

3.2. Sociální podmínky dělnictva

Kolem roku 1900 byli horníci na Ostravsku nejpočetnější složkou hospodářsky činného obyvatelstva a nejvýznamnější společenskou skupinou v oblasti. Délka pracovní směny byla v důsledcích průmyslové revoluce prodloužena na 12 hodin – tak jak přicházeli horníci, pro něž se práce v dole stávala jediným povoláním. Skutečná pracovní doba

¹¹ Štajgr – předák, vedoucí směny na dole

¹² Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 75

však většinou byla kratší, protože kvůli zhoršené kvalitě důlních chodeb byla cesta na pracoviště mnohdy dlouhá až hodinu a půl. V průběhu modernizace se pak tato cesta zkracovala a horníci tak získávali více volného času, který se ze dvou hodin denně prodloužil až na čtyři až pět hodin denně.¹³

Mzdy sice relativně rostly, ale zároveň stoupaly také ceny životních potřeb. Během posledních dvaceti pěti let 19. století se výrazně měnily maloobchodní ceny. Zatímco v roce 1875 byly ceny na Ostravsku o 20 % nižší než v Praze, v posledních letech 19. století už byl rozdíl jen desetiprocentní a po roce 1900 rozdíl činil už pouze 5%. Jedním z důležitých činitelů, který materiální postavení horníků zhoršoval, byla velká úrazovost a nemocnost. Velice časté byly výskyty epidemických nemocí, silikózy¹⁴, tuberkulózy, zápalu plic a předčasné vyčerpanosti z práce. Velká část zdravotních problémů plynula nejen z těžké práce ale také z nízké kulturní úrovně, špatných hygienických a stravovacích návyků, alkoholismu apod.¹⁵

Hornická práce byla namáhavá i v dobách modernizace. Práce s dvacetikilogramovou sbíječkou, vysoký hluk a odosobněná práce byly jen některé nevýhody hornického povolání. Kariéra horníka většinou trvala asi 30 let, do penze se odcházelo většinou ve čtyřiceti pěti a horníci se v průměru dožívali asi padesáti pěti let. V té době ještě hornický důchod nestačil na základní životní potřeby a manželské páry tak často hledali jiná zaměstnání případně alespoň částečný vedlejší výdělek.¹⁶

Pracovní příjmy mladého svobodného havíře, poměrně hodně přesahovaly nutné životní náklady, toto se však měnilo, když došlo na svatbu. Před sňatkem si mnozí havíři mohli dovolit pracovat pouze tehdy, pokud to chtěli a mohli si určovat počet směn. Pokud se ale mladík oženil a přišly i děti náklady na rodinu vzrostly takovým způsobem, že jeho příjem téměř nikdy na uživení rodiny nestačil. V důsledku toho pak mnohdy docházelo k tomu, že havíři opouštěli své rodiny.

¹³ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 75

¹⁴ Silikóza – druh plicního onemocnění, kdy se v plicích usazuje oxid křemičitý, který se do těla dostává vdechováním malých částeczek.

¹⁵ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 57

¹⁶ Tamtéž, s. 75

K příjmům hornických rodin přispívaly příležitostné výdělky žen a drobné výnosy z pozemků, které podniky přidělovaly do bezplatného nájmu, aby horníky více připoutali k závodům. Tyto pozemky však mělo přiděleno asi jen 15 – 20 % horníků, přibližně tolik, kolik jich bydlelo v hornických koloniích. Bydlet tam bylo velmi výhodné, neboť nájemné bylo mnohem nižší než nájemné v soukromých domech.¹⁷

Průměrná hrubá mzda dělníků v dolech OKR

Tabulka č. 1

Rok	Mzda za směnu		Mzda za rok	
	Kč	index	Kč	index
1923	42,44	100	9 289,61	100
1929	46,51	110	12 485,56	134
1934	44,55	105	7 778,16	84
1937	47,14	111	12 481,83	134

Zdroj: Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s.103

3.3. Důsledky 1. světové války

V průběhu 1. světové války byla výrazně ovlivněna také těžba uhlí na Ostravsku. Pracovníci z Vítkovických železáren, ale také zaměstnanci jednotlivých dolů, byli odváděni na frontu. A těžba uhlí tak byla výrazně omezena. Dle historických pramenů odešly ze závodů do války stovky dělníků. Jejich práci tak ze začátku vykonávali vězni, ale postupně byl opět proveden nový nábor dělnictva. To bylo potřeba neboť hornický a železárenský průmysl této oblasti výrazně zásoboval válečné tažení. Díky zvyšování mezd mnohdy až o 60 % tedy ze stávajících 1170 korun ročně na 1865 korun ročně. Nebyl problém nové zaměstnance nabrat. Dostávali také různé přídatky a příspěvky, které jim usnadňovaly živobytí. A mzdy se postupně ještě zvyšovaly i v průběhu 20. let 20. století. Opět ale začaly postupně klesat a to také díky vlivu hospodářské krize na konci 20. let. Kdy byla těžba uhlí, kvůli nedostatečné poptávce zredukována téměř o 40 %.¹⁸

¹⁷ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s.. 76 - 77

¹⁸ Tamtéž, s. 94

3.4. Vliv 2. světové války

2. světová válka měla opět dopad také na těžbu na Ostravsku. První zásadní změnou bylo rozdělení celého ostravsko-karvinského revíru na tři části. Jedna část revíru byla připojena k Polsku, jedna se stala částí německou a třetí zůstala částí českou. Výrazný byl také odliv zaměstnanců. Významným důvodem byla povinnost mužů z Hlučína narukovat bez jakýchkoliv výjimek. V počátcích války tak revír produkoval asi jen 4 % z celkového množství kamenného uhlí vytěženého na Německém území.¹⁹ Ale později byl využíván mnohem víc pro podporu válečného úsilí. Výrazný vliv na to opět mělo posílení pracovníků, díky povinnosti pracovat pro mladé od 16 let. Opět tak došlo k různým migracím, neboť do dolů se dostávali mladíci z různých koutů tehdejšího protektorátu a někteří z nich po válce na šachtách zůstali. Jejich kulturní prvky se také otiskly do zdejší populace.

3.5. Postavení horníků za komunismu

Postavení hornických pracovníků za dob komunismu bylo velice vysoké. Hornická profese byla chápána jako velice obtížná ale vysoce ceněná a budovatelská profese. Vzhledem k tomu, že Československo bylo v druhé polovině dvacátého století pod vládou Sovětského svazu, nebyla zde prakticky možnost jakkoliv obchodovat se západem. Přesto bylo uhlí komoditou, se kterou se obchodovat dalo. To bylo jedním z důvodů, proč si komunisté horníků cenili a označovali je mnohdy za pomocníky budování socialistického státu. Existovaly mnohé budovatelské eposy a písně a další podobné výplody socialistické literatury. Samotné hornictví a těžba pak plnily přední příčky v plánech jednotlivých pětiletok za dob socialismu. Průmyslová výroba se během první pětiletky zvedla až o 93 % a ČSR se zařadila na přední místo v Evropě v tempu růstu národního důchodu.²⁰

Samotní horníci však nebyli příliš spokojeni. Jejich životní podmínky negativně ovlivnila měnová reforma. A životní úroveň byla také snížena v důsledku zrušení lístkového systému zásobování. Horníci tehdy měli právo na potravinové lístky pro velmi těžce pracující. Průměrné výdělky pak kvůli neplnění plánu v druhé pětiletce

¹⁹ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 109 - 112

²⁰ Tamtéž, s. 135

stagnovaly a činily 2221 Kčs. Životní úroveň se opět začala zvyšovat až ve druhé polovině 50. let. Pozitivně jí ovlivnilo zvýšení nemocenských dávek, dětských přídatků a bezplatné poskytování školních učebnic.

Postavení horníků pak od 80. let začalo upadat. V ostravském revíru to bylo hlavně díky postupnému snižování těžby. Což bylo způsobeno nedostatkem prostoru, ve kterém by se dalo dolovat. Postupem let šachty v ostravském revíru začínaly rok s předpokládanou ztrátou a horníci byli odměňováni, pokud ke ztrátě nedošlo. Od této doby také začala vznikat nevraživost mezi horníky ostravskými a karvinskými. Ti z karvinského revíru měli pocit, že na Ostravu doplácí a musejí více pracovat, aby dohnali ztrátu celého Ostravsko-karvinského revíru.

Průměrné měsíční výdělky v OKR a v Československém průmyslu v letech 1955 – 1960

Tabulka č. 2

Rok	Doly OKR	Čs. Průmysl
1955	2 051	1 627
1956	2 100	1 666
1957	2 052	1 728
1958	2 031	1 773
1959	2 091	1 818
1960	2 235	1 889

Zdroj: Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003

4. PROČ SE STAVĚLY HORNICKÉ KOLONIE?

Podle inspektora Severní dráhy Ferdinandovy, ing. Leopolda Fiedlera, byly důvody následující:²¹

- Šetřit pracovní sílu a dosahovat vyšších výkonů nemajetných horníků, které by jinak byly pohlceny cestováním z místa bydliště do místa pracoviště
- Zajistit pro doly pracovníky z oblastí chudých na pracovní příležitosti
- Zabránit škodlivému přelidňování měst a obcí, které leží v bezprostředním okolí důlních pracovišť
- Zabezpečit dělníkům levné ubytování v bytech odpovídajících jejich zvyklostem a co nejbliže k místu výkonu zaměstnání
- Přispět k udržení disciplíny a morálky horníků. Při jejich soustředění v koloniích a domech je možné na ně dohlížet i mimo pracovní dobu a využít možnosti výpovědi z bytu jako nátlaku na horníka.

4.1. Výstavba hornických kolonií

Při vývoji uhelného hornictví uhelné společnosti vždy věnovaly trvalý zájem o zajištění ubytování svých pracovníků. Tato pozornost byla velmi nutná především z hlediska přílivu pracovních sil i po stránce ekonomické a provozní. Představy o řešení bytových problémů řešila každá těžbařská společnost dle vlastních představ a hospodářských možností. Systém bytové výstavby se v průběhu desetiletí postupně měnil a zdokonalil, až vyústil do industriálních forem regionálního sídelního uspořádání.²²

Důležitým článkem v otázkách bydlení se staly závodní osady, nazývané hornickými koloniemi. Po více než jedno století ovlivňovaly charakter sociálních poměrů

²¹ Jemelka, M., Z havířských kolonií, Ostrava 2008, s. 7-8

²² Černý, I., a kolektiv, Uhlé hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 445

jednotlivých oblastí ostravsko-karvinského revíru. Vnesly do vývoje měst zcela nový stavební řád a vyvolaly hromadný příliv migrantů z různých oblastí, čímž ovlivnily vývoj sociální struktury obyvatelstva ostravské pánve. Zajištění bydlení bylo základním předpokladem k naplnění rozvojové úlohy hornictví, spolu s úrovní industrializace dané oblasti. Hornické kolonie nejenže změnily podmínky bydlení širokých vrstev přistěhovalců, ale vytvořily také zcela nový a výjimečný kolorit života.

S počátky nouzového řešení bytové situace se prvně setkáváme ve 40. a 50. letech 19. století, převážně na dolech státních. Příčiněním Kleinů, pak byla u dolu František v Ostravě-Přívoze zřízena první společná noclehárna (kasárna) pro svobodné dělníky. O několik let později pak v Ostravě-Heřmanicích vznikl obytný dům typu kasárna o 22 bytových jednotkách, převážně jednopokojových. V roce 1852 pak rakouský stát povolil výstavbu dělnických bytů a činžovních domů pro horníky z Michálkovic a Moravské Ostravy. Již tehdy se ale začalo uvažovat o výstavbě kolážové – tedy jedno až dvoudenných domků s dvorkem a zahrádkou. Tyto domky pak měly být seskupeny do geometrického tvaru ve formě samostatné osady. Tyto domky začaly vznikat v roce 1859.

Od roku 1861 pak moravsko-ostravský hornický inspektorát přistoupil na nové řešení dělnických domků. Kompromis a nejrozšířenější typ dělnických domků nyní představoval čtyřbytový přízemní domek. Tyto domky, se od 60. do 70 let 19. století staly typickým ubytovacím prvkem v Hrušově, Moravské Ostravě a Polské Ostravě. Jejich typ se považoval za ekonomicky nejvýhodnější a postupně se tak rozšířili i do ostravského Přívozu. Obydlenost těchto domků byla značná, v deseti čtyřbytových domech bylo umístěno 36 bytů pro stejný počet zaměstnanců a s nimi pro 34 jejich manželek, jednu zaměstnancovu matku a 86 dětí. Zmíněné byty také obývali nocležníci (podnájemníci), z nichž 20 tvořili pracovníci dolů.

Hornické kolonie svým stavebním charakterem hluboce zasáhly do sídelních struktur všech průmyslových obcí na území ostravsko-karvinského revíru a vtiskly jim zcela specifický ráz. Umožnily ve svém prostoru výrazné soustředění obyvatelstva. A výrazně tak urychlili urbanizaci Ostravska. Z ostravských městských částí vytvořili hornické sídlištní celky a téměř polovina z tehdejších 90 tisíc obyvatel byla existenčně spjata s hornictvím.²³

²³ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 446-449

Zaměstnanost a bytové poměry pracovníků v dolech ostravsko-karvinského revíru
v letech 1862 – 1928

Tabulka č. 3

Rok	Celkem zaměstnanců v dolech	Počet závodních obytných domů	Počet závodních bytů	Noclehárny počet/lůžka
1862	6 916	114	413	nezjištěno
1872	11 686	500	1 944	nezjištěno
1876	11 216	710	3 258	nezjištěno
1882	16 084	772	3 270	nezjištěno
1894	25 558	1 507	4 969	40 / přes 1500
1906	38 930	2 031	7 553	40 / 3 586
1914	40 524	3 431	12 920	68 / 4 857
1928	42 869	4 646	20 359	67 / 5 107

Zdroj: Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003

5. SPOLEČENSKÝ ŽIVOT HORNÍKŮ

Jak již bylo řečeno ve 2. polovině 19. století se na území Ostravska přistěhovalo několik set a později několik tisíc nových obyvatel. Pocházeli z různých koutů Čech, Moravy, Slezska, Polska, Slovenska, Haliče a dalších zemí tehdejšího Rakousko-Uherska. Většina z těchto imigrantů zde našla nejen vhodný způsob obživy, ale také nový domov. Lidé se zde usidlovali jak v obecních domech, tak převážně v hornických koloniích, kde začali vytvářet nové, mnohdy komplikované vztahy.

Lidé přicházející z různých koutů měli jiné zvyky, jiné tradice a často hovořili jinou řečí, řešení různých situací mohlo být mnohdy složité. Mnozí lidé přicházející z Haliče byli také negramotní. Lidé se však v průběhu svého usidlování a aklimatizace začali scházet mnohem častěji a vytvářet různé spolky, kde si často povídali a jejich sblížení bylo čím dál tím rychlejší. Nejen na poli jednotlivých hornických kolonií přiřazených ke specifickým dolům, ale také mezi jednotlivými koloniemi.

Když se lidé v hornických koloniích usadili, začal se formovat také jejich společenský život. Problémem tehdy byl nedostatek prostor, ve kterých by mohlo docházet k dalším socializačním činnostem. Nebyl dostatek kaváren, restaurací a spolkových domů, což často omezovalo společenský život.²⁴ Jediným vhodným místem tak byly hospody, které byly často hlučné, ale staly se základnou společenského života.

„Otec často pobýval v hospodě, nebyl to však žádný alkoholik, i když tehdy ty problémy byly běžné, většina ostatních děcek měla v rodině alkoholika. Ale otec to bral jako formu zábavy a chodil tam spíš kvůli karbanu. My jsme ho pak často na matčin příkaz museli volat domů.“²⁵

Nejvýznamnější zábavnou ulicí byla ulice „Pod laubami“ jak jí místní nazývali. Byla to dlouhá ulice, lemována domy s podloubími od toho také její název. Ve zdejších podloubích se nacházely obchody všeho druhu, ale také nesčetné množství hospod a kulturní život zde byl velmi bujarý. Ulice zanikla v průběhu 60. a 70. let minulého století. Přesto však zůstává v pamětech tehdejších obyvatel Ostravy ve zcela živých barvách.

²⁴ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 461

²⁵ Informátor č. 1

„Do hospod pod Laubami jsme chodili často, byli jsme mladí a často jsme tam trávili i celé noci ze soboty na neděli. Utratilo se tu hodně. Ale pobavili jsme se, tehdy to byly takové světlé okamžiky po těžké šichtě. No a taky nám to dodalo kuráž, když jsme šli za děvčaty z kolonie. No, a když jsme nechodili tam, další možnost pak byla Elektra, Polský dům a podobně. Tehdy se pilo dost, ale taky to bylo způsobené tím, že jinak se nebylo jak bavit, když byl člověk svobodný a šichta skončila, tak se chtěl bavit. Tak se šlo do hospody a hrály se karty.“²⁶

Lidé si také ze svých původních domovů přinášeli různé zvyky a druhy slavností, které se snažili dodržovat i nadále. Nejčastěji se zde proto udržovaly zábavy, které byly nejveselejší a sdružovali co možná největší počet osob. A s vytvářením dělnictva jako sociální třídy se socialistickým uvědomováním se vytvářela další složka společenského hornického života, kterou byla kulturní, odborová a tělovýchovná činnost v dělnických spolcích a organizacích.²⁷

5.1. Hornické slavnosti

Na Ostravsku i v hornickém prostředí byla řada zvyků, obřadů a obyčejů, které byly spojené s určitými částmi roku. Jejich zdrojem byl církevní kalendář. Dalšími významnými událostmi pak byly slavnosti rodinné zahrnující svatbu, narození dětí ale také pohřeb. Vedle těchto slavností přineslo hornictví také nové slavnosti, spojené s daným povoláním, kdy se ostatní lidé účastnili především jako diváci.²⁸

Tyto slavnosti měly své tradice zakořeněné už ve středověkém rudném hornictví. Ukazovaly horníky jako speciální a privilegovanou vrstvu obyvatel, kteří se lišili neobvyklou a těžkou prací ale také folklorem, slavnostmi a také svým krojem. Počátky těchto slavností v ostravském revíru se datují do 40. let 19. století. Tehdy Vítkovické železárny a přilehlé doly navštívil jejich majitel Rothschild. Vedení závodů uspořádalo tehdy velkou parádu, kdy horníci a hutníci ve svých stejnokrojích a za doprovodu hudby

²⁶ Informátor č. 2

²⁷ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 461

²⁸ Tamtéž, s. 461

vzdávali hold svému majiteli. Vytvářeli živé obrazy za světel hornických kahanů a zpívali hornické písně. Populární v té době byly také slavnosti svěcení praporů.²⁹

5.1.1. Svátek svaté Barbory

Významným svátkem pro všechny horníky býval svátek svaté Barbory, patronky všech horníků. Uctívána byla i v polských a německých dolech, na Ostravsku se tento svátek slavil od roku 1847. Rokem 1863 se však svátek slavit přestal a byl nahrazen oslavami svátku svatého Prokopa. Jeho kult byl totiž uctíván v českých zemích na území Příbramska, Jáchymovska a v dalších železorných dolech. Ostravsko se tak pravděpodobně chtělo odklonit od německého vlivu a udržet český ráz revíru.³⁰

5.1.2. Legenda svatého Prokopa

Svatý Prokop byl opat, k jehož životu se váže řada legend. Například o tom, jak jeho rodiče chtěli postavit studnu, Prokop, tehdy ještě dítě navrtal důlek a voda odtud vytryskla. V zimě prý také domů donesl kytici jahod, nebo donutil čerta, který zničil oji jeho vozu, aby vůz donesl až k Prokopovu domu. V dospělosti se pak Prokop stal opatem a patronem české země a v návaznosti na jeho pobyt v jeskyních se stal také patronem horníků.³¹

Každým rokem se tak 4. července scházeli horníci na nádvoří jednotlivých šachet. Ty byly bohatě zdobeny květinami, ratolestmi a hornickými symboly. Všichni na sobě měli slavnostní uniformy, které sestávaly z červených perkytlí³² a kalhot s koženým flekem připevněných na opasku s přezkou a s hornickým znakem – zkříženými kladívky. V ruce pak měli kylof³³. Na nádvoří se pak horníci seřadili do čtyřstupů a v čele s hudbou a praporem se vydali na předem určená seřadiště. To se střídavě nacházelo buďto na území Moravské nebo Polské Ostravy. Zde se pak konala polní mše. Po skončení této mše se pak horníci vypravili na defilé, kterému vévodil velitel přehlídky

²⁹ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 462

³⁰ Tamtéž, s. 462

³¹ Informační stezka, Hornické muzeum Landek

³² Perkytle – hornická halena, většinou délky po kolena

³³ Kylof – hornická hůl

sedící na koni. Přehlídkám přihlíželi tisíce Ostravanů a také vrcholní představitelé jednotlivých důlních pracovišť a města. Horníci také často přidávali do přehlídky český ráz. Nosili lipové ratolesti. Toto trvalo až do dob, než vládu nad doly převzali Němci a lipová ratolest byla nahrazena dubovou. Po skončení defilé horníci většinou odcházeli do hospod a večer se scházeli na zábavách ve svých místních závodech, kde byli na účet závodu pohoštěni. Horníci měli v té době jedinečnou možnost bavit se se svými úředníky, kteří se slavností účastnili také. Nejpopulárnější slavností té doby byla slavnost Wilczkova těžírstva v hospodě Pod Dubem.³⁴

Svátek svaté Barbory se nadále slavil v Karvinské části revíru. Problémem bylo pouze datum, neboť 4. prosinec se prakticky nedodržel. Slavnosti se konaly většinou v letních měsících. Horníci měli ten den volno a konaly se mše v různých kostelích. Odpolední slavnosti pak byly spíše rodinného nebo sousedského rázu. Lidé, kteří si to mohli dovolit, v tento den pořádali zabíjačku. Volno ve škole tak měly i děti, které při ní asistovaly.

„Já osobně jsem měla ráda svátky svatého Prokopa. Jednak bylo hnedka veselší, protože se všichni uvolnili, tata byl vždycky pyšný na to, že je havíř a tak jsme pak od něho vždycky něco dostaly. Já i sestra. A taky to byl den, kdy jsme vždycky něco podnikali jako rodina. Buďto jsme chodili sami na výlety po okolí, nebo jsme měli odpoledne se susedy. Jak přišli komunisti tak se ale ty svátky pomalu rušili a začal se slavit první máj.“³⁵

5.1.3. Další hornické parády

Další příležitostí oslav, jako tomu bylo u svátku svatého Prokopa, byla i nejstarší hornická slavnost. Ta se konala na Ostravsku 28. října – den Šimona a Judy. To bylo dnem, na který připadalo výročí nálezů uhlí na Ostravsku. Nevíme, od kdy se tato slavnost datuje, ani jak přesně byla slavena. Dá se ale předpokládat, že probíhala podobně jako svátek svatého Prokopa a hlavním účelem bylo defilé horníků v krojích a děkovná mše.³⁶

³⁴ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 462

³⁵ Informátor č. 3

³⁶ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 12

Další parády se pak konaly při různých příležitostech v jednotlivých dolech, jako například při svěcení praporů jednotlivých hornických skupin. Častými aktéry těchto slavností byly také hornické kapely, které byly tvořeny členy hornických závodů. Tyto kapely pak dodávaly lesk veškerým hornickým slavnostem. A jejich členové byli patřičně hrdí na to, že mohou svůj závod reprezentovat.

„Děda hrával v hornické kapele, hrál na trubku. Měli krásný mundúr a děda na to byl hrdý, vždycky se pak snažil, abychom i my na něco hráli, ale neměli jsme talent, ani já, ani bratr. Děda z toho byl trochu zklamaný.“³⁷

5.1.4. Skok přes kůži

Významným bodem těchto slavností tak býval jen „skok přes kůži“. Jednalo se o zkoušku, při níž se prokazovala schopnost vypít půllitr piva jedním douškem.³⁸ Tuto zkoušku museli skládat všichni horničtí nováčci, kteří se pak mohli začlenit do hornického stavu.

Skok přes kůži má svůj původ už ve středověku. Skok přes kůži získal svůj název od fárací kůže. Tato kůže neboli flek bývala součástí tradičního hornického kroje. Horníci jí používali jako ochranu sedací části kalhot, neboť tradiční metodou vstupu do dolů bylo sjíždění po zadku. V ostravských slojích se k fárání kůže používala až do konce dobývání v 90. letech minulého století. Na stejnokroji však kůže byla nahrazena látkovou imitací, která je dnes zdobená a používá se právě při slavnostním rituálu Skoku přes kůži.³⁹

Když se ale v revíru začalo rozmáhat socialistické hornictví, tyto slavnosti postupně ztrácely smysl a upadaly v zapomnění. Jejich náhradou se staly oslavy Svátku práce – tedy 1. května. Svátky svaté Barbory a svatého Prokopa pak definitivně zanikly, a ačkoliv proběhly pokusy o jejich oživení, byly většinou neúspěšné. Spolu s nimi upadlo

³⁷ Informátor č. 2

³⁸ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 462

³⁹ Vopasek, S., Dějiny hornictví, Ostrava 2005, s. 10-12

i nošení hornických stejnokrojů a havířské pohřby se tak konaly bez účasti uniformovaných horníků.⁴⁰

5.1.5 Hornické slavnosti dnes

Snahy o oživení svátku svaté Barbory a svatého Prokopa stále probíhají. V některých menších osadách se stále slaví, ale spíše ve formě lokálních sešlostí hornických pamětníků. Slavil se také den hornictva. Tyto dny pořádaly jednotlivé šachty. Dnešní pamětníci a bývalí příslušníci tyto dny neslaví. Oslavují ale Den hornictví. Například bývalí pracovníci dolu Michal v Michálkovicích uspořádali Den hornictví. Ten spočíval v tom, že 14. září 2012, na dobu jedné šichty – tedy na 8 hodin byl důl otevřen pro návštěvníky. Zahrnoval obchůzku připravené trasy a kompletní „šachťák“⁴¹.

Jak uvedl kastelán Alexandr Zaspal: „Den horníků jsme si pořádat nedovolili. Nejsme aktivní šachtou a na Ostravsku se už netěží. Akci jsme nazvali Den hornictví proto, abychom připomněli význam této profese a také podpořili a oživil zánikající tradice a vzbudili zájem o havířinu u mladší generace.“⁴²

Dne horníků často využívají politické strany, ročník, který se koná před volbami je často spojen s politickou propagandou. Politické strany „podporují“ konání těchto slavností, často zaplatí populární pěveckou skupinu, nebo sólového zpěváka a při té příležitosti využijí situace a snaží se přesvědčit občany, že nejlepší bude volit je.

*„Den horníků byl tehdy o něčem jiném. Byla to jakási odměna od šachty, konaly se různé bály a akce. Dneska už je všechno jenom o politice.“*⁴³

Již tradiční Den horníků pak pořádá Hornické muzeum v Ostravě-Petřkovicích. Na území Karvinských revírů se pak často konají různé hornické jarmarky.

Co se týče tradičních oslav, některé se snaží zachovat Vysoká škola Báňská – technická univerzita. Například v roce 2012 pořádali již 123. skok přes kůži.⁴⁴

⁴⁰ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 463

⁴¹ Šachťák – tradiční setkání horníků, spojené se zpěvem a tancem a soutěžení, původně se jednalo o tradiční zábavu studentů VŠB v Příbrami

⁴² Den hornictví, Časopis Horník, č. 36, ročník 42, Ostrava, strana 7

⁴³ Informátor č. 1

5.2. Spolkový život

Velký vliv na společenský život v koloniích měly také spolky. Spolky mohly začít vznikat po pádu Bachova absolutismu, tedy v 60. letech 19. století. Dalo by se říci, že zakládat spolky si mohli dovolit pouze majetní obyvatelé a povětšinou měšťané. V poslední čtvrtině 19. století se však tato výsada dostala i nižšímu obyvatelstvu a spolky začaly vznikat.

Na konci 70. let 19. století byly v Moravské Ostravě napočítány více než dvě desítky spolků jak politických, tak kulturních, tělovýchovných, svépomocných, spořitelních apod.⁴⁵

Ze všech spolků bychom nyní mohly vybrat ty nejvíce oblíbené a nejdůležitější pro danou komunitu.

5.2.1. Čtenářské spolky

Čtenářská beseda

Kulturně vzdělávací spolek v Moravské Ostravě, vznikl v roce 1862. V knihovně a čítárně byly dostupné časopisy i v polštině. Spolek pořádal také různé kulturní akce jako plesy, recitační a ochotnické večery.

Dále pak:

- **Čtenářský spolek v Hrabůvce**
- **Čtenářský spolek v Mariánských Horách**
- **Hornicko-čtenářský spolek ve Slezské Ostravě**
- **a mnohé další**⁴⁶

cílem čtenářských spolků bylo především povzbuzování zájmu o četbu, společenskou zábavu, přednášky a povznesení národního uvědomění. Prostředky na jejich činnost

⁴⁴ Záznam skoku přes kůži, dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=Op6GqwL1L0s>

⁴⁵ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 463

⁴⁶ Archiv města Ostravy, archiválie, spolky

byly získávány jak ze členských příspěvků, tak z výtěžků pořádaných společenských akcí.⁴⁷

5.2.2. Odborové spolky

Hornicko-hutnický spolek

Zahájil svou činnosti v roce 1873 a byl na čelním místě odborových spolků. Sdružoval členy z celého revíru. Členové byli převážně inženýři a technici z ostravských dolů. Vydávali český kalendář *Horník*, zaměřený na odborné a kulturní povznesení hornictva. Otiskoval ukázky z českých děl, díla českých spisovatelů, básníků a regionálních autorů. Měl i vlastní čítárnu. U těchto spolků je však důležité to, že horníci a hutníci nikdy nebyli ve vedení těchto spolků, významný vliv měli vždy majitelé podniků. Všechny spolky tedy byly podřízeny ideologickým představám organizátorů.⁴⁸

Mezi další odborové spolky patří:

- **Katolický tovaryšský spolek v Moravské Ostravě**
- **Biedersinn**
- **Dělnický vzdělávací spolek v Moravské Ostravě, později Dělnický vzdělávací spolek v Přívoze**
- **Unie horníků rakouských pro Moravu a Slezsko a Halič**
- **a další⁴⁹**

5.2.3. Spolky divadelní

Spolky divadelní byly ve své době velice populární a spolu s hudebními kluby tvořily bohatou kulturní základnu pro lidi z kolonií. Tyto spolky se udržovaly mnohdy až do 50. let 20. Století, kdy vlivem komunistické éry v Československu pomalu zanikaly. Tomuto se budeme více věnovat v dalších kapitolách.

⁴⁷ Černý, I., a kolektiv, *Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru*, Ostrava 2003, s. 464

⁴⁸ Tamtéž, s. 464

⁴⁹ Archiv města Ostravy, archiválie, spolky

Historie divadelních spolků spadá do samých počátků spolkové činnosti. Výrazným impulzem však pro dělnické divadelníky bylo založení Dělnického studia.

Dělnické studio

Bylo dílem spolupráce dělnických divadelnických ochotníků s profesionály moravsko-ostravského divadla. Režisér Antonín Kurš, herec Miloš Nedbal atd. připravovali kurzy dramaturgie, režie, šéf opery Jaroslav Vogel přednášel o hudbě, profesor slezskoostravského učitelského ústavu Jan Šoupal pracoval se zájemci o sborový zpěv a podobně.⁵⁰

Problematika spolků za 2. světové války

Život spolků byl výrazně narušen během období 2. světové války. I když české obyvatelstvo na Ostravsku mělo snahu spolky udržovat a vidělo v nich možnost udržení a upevnění národního sebevědomí a uvědomění, postupné násilné potlačování české kultury ze strany německých okupantů činnost spolků drasticky omezovalo. Řada spolků byla zlikvidována a místo spolků se tak začaly tvořit zájmové organizace, které byly snahou horníků o zlepšení vlastního postavení.⁵¹

Stav po konci 2. světové války a počátky vlivu komunismu

Po osvobození a konci války v roce 1945 nastalo pro spolkovou činnost období rozvoje. I když ve zcela změněných podmínkách a na zcela nové úrovni díky vlivu komunistické strany. Nově nabitá svoboda po konci válečných útrap byla onou pověstnou jiskrou, která vedla ke znovuoobnovování některých spolků, či tvorbě zcela nových. Zaměření některých spolků se měnilo, převážně mizely spolky německé v souvislosti s odsunem Němců.⁵² Vznikaly také spolky s mezinárodní spoluprací. Například svaz přátel SSSR, Britská společnost pro ČSR a další.⁵³

⁵⁰ Černý, I., a kolektiv, *Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru*, Ostrava 2003, s. 465

⁵¹ Tamtéž, s. 466

⁵² Tamtéž, s. 466

⁵³ Archiv města Ostravy, archiválie, spolky

Po roce 1945 lze pozorovat zásluhou ROH soustavné úsilí o růst hornické kulturní aktivity, která se stala neodlučitelnou složkou sociálního a společenského vzestupu hornického obyvatelstva. ROH zakládaly při různých dolech závodní kluby a pro jejich činnost se v mnohých lokalitách začaly zřizovat kulturní domy.⁵⁴

Pro starší občany, kteří byli zvyklí na principy fungování starých spolků a klubů, byl mnohdy problém v tom, že staré spolky byly transformovány a zůstávaly zcela pod kontrolou pracovníků ROH. Tedy v podstatě pod vlivem strany.

Mnohdy byly obsahy jednotlivých děl, například u spolků divadelních cenzurovány a lidé byli omezováni i při výběru písní a tisku literárních děl. To se mnohým nelíbilo a později, pokud nebyli v rámci závodních klubů nuceni, se spolkového života raději vzdávali.

Pro mnohé však vznik kulturních domů byl novým impulzem. Začala totiž vznikat řada nových kulturních spolků a kolektivů, či závodních klubů.

V této době vznikly například⁵⁵:

- **soubor lidových písní a tanců Hlubina:** propagující folkór Slezska a Valašska
- **cimbálová muzika Technik:** vydávající gramofonové desky, pořádali i zájezdy do zahraničí
- **hornický hudební spolek v Moravské Ostravě**
- **hornický kabaret Pod Laubami**
- **a další**

„Já jsem tehdy hrával divadlo, ještě se třema synkama od nás ze šachty. Celkem nás to bavilo, bo jsme si tehdy mohli trošku upravovat nějaké hry a zbalit na to nějakou fajnu frajerku, těž se mi to parkrat povedlo. Hrali jsme asi 3 roky ale pak, jak přišli komunisti, to už nebylo ono. Jednak sme zestarli a už nas to tak nebavilo, ale tež se nam nelíbilo, že sme si nemohli hrát, co jsme chtěli.“⁵⁶

⁵⁴ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 466

⁵⁵ Tamtéž, s. 466

⁵⁶ Informátor č. 4

„Matka kdysi hrávala divadlo, bavilo ji hrát pohádky pro malé děcka a těž se mohla bavit s ostatníma babama v kulturáku. Když ještě nebylo komunistů, tak se hrávalo v rámci jednoho kulturního oddílu, ale pak jak se všechno propojovalo a začaly se stavět kulturáky tak se jí to líbilo víc. Asi kvůli tomu, že měla kontakt s více kamarádkama. Po tom jak dohrály, většinou chodily posedět a mama tak těž měla jakýsi volný čas.“⁵⁷

5.3. Sportovní život

Vznik sportovních kroužků se datuje už do počátku minulého století. V průběhu let se pak vznik sportovních kroužků stal automatickým v každé dělnické kolonii. Když skončila 1. světová válka, nastal u sportovních kroužků zlom. Postupně se začaly měnit ve strukturované sportovní kluby. Nejvýznamnější pro Ostravsko byl vznik klubů fotbalových.⁵⁸

„Každý kluk tehdy hrával fotbal, hráli jsme aji jiné hry, ale fotbal to byla jednička. Představovali jsme si, kam až to jednou dotáhneme a někteří pak nakonec skončili v Baníku a hráli aj za reprezentaci. Všichni tehdy měli stejnou šanci. Všichni jsme začínali stejně na plácku s hadrákem.“⁵⁹

SK Slezská Ostrava

Fotbalový klub SK Slezská vznikl v roce 1922 sepsáním Prezenční listiny v hostinci U Dubu. V počátečním období neměl ani vlastní hřiště a členy bylo 20 mladých nadšenců, z nichž 16 bylo havířů a důlních zaměstnanců.⁶⁰

V každé hornické kolonii vždy existoval fotbalový klub, i když mnohdy jen na pár let.

⁵⁷ Informátor č. 5

⁵⁸ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 468

⁵⁹ Informátor č. 5

⁶⁰ FC Baník Ostrava, historie v kostce, dostupné z: <http://www.fcb.cz/historie/historie-klubu/historie-v-kostce/>

V rámci předválečných sokolských tradicí vznikl také oddíl sportovní gymnastiky, který vychoval několik mimořádných talentů. V 60. letech 20. století se v koloniích uchytil také relativně nový sport – stolní tenis. Velice populární se pak stala i házená.⁶¹

Další sportovní odvětví spojená s oddíly Baník⁶² Ostrava:

- oddíl vzpírání Baníku Ostrava
- basketbalisté Baník Ostrava
- tenisový oddíl Baník Ostrava
- Jezdecký oddíl Baník Ostrava
- Zápasnický oddíl Baník Ostrava
- Judisté Baník Ostrava
- Lyžařský klub Baník Ostrava

Mimo to existovaly také kluby TJ Sokol:

- TJ Sokol Vítkovice
- TJ Sokol Ostravice

Tyto kluby se převážně soustředily na týmové sporty a těžkou atletiku. Vznikaly v polovině 20. století.

Dalším významným sportovním oddílem v historii Ostravy byl vznik hokejového klubu. Založen byl ve 30. letech 20. století a nesl název SSK Vítkovice – Sportovní společenský klub Vítkovice. V průběhu let patřil jak pod ochranu TJ Sokol, tak pod hlavičku Baníku.⁶³

Sportovní kluby tedy mají na Ostravsku bohatou historii a tradici spojenou právě s hornickými koloniemi. Lidé jsou si této konektivity stále vědomi a tak ve znacích jednotlivých oddílů můžeme často najít také symboly spojené s hornickou tematikou.

⁶¹ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 470

⁶² V názvu všech tělovýchovných jednot bylo povinně uvedeno slovo Baník, Baník tak existoval ve všech závodech ostravsko-karvinského revíru

⁶³ Oficiální webové stránky klubu HC Vítkovice Steel, historie klubu, dostupné z: <http://www.hc-vitkovice.cz/klub/historie-klubu/>

6. VZDĚLÁNÍ

6.1. Mateřské a obecné školy

Již před rokem 1914 existovala v Ostravsko-Karvinském revíru řada školek, například v osadách Hlubina, Luis a Šalomoun. Kapacita školek se pohybovala kolem 90 dětí. Školky mohly děti navštěvovat zdarma od 8 do 14 hodin, kromě Velikonoc, Vánoc a jednoho týdne, kdy byly školky desinfikovány. Děti ve školce dostávaly jen mléko a chléb, obědvaly doma. Výuka zdůrazňovala především rozvíjení paměti, motorických schopností, morálky a zbytek času byl věnován volným hrám.⁶⁴

Obecné školy byly navštěvovány dětmi bydlicími jak na kolonii, tak v okolí kolonií. Tyto školy byly do konce 19. století jedinými vzdělávacími institucemi, se kterými přišli lidé, žijící na koloniích do styku. Jejich problémem byl kromě národnostního útisku také vysoký podíl žáků, kteří opakovali první ročník. Školní rok se zahajoval v polovině září a začínal přijímací bohoslužbou a zpovědí. Ve výuce se dbalo hlavně na praktické znalosti, dějepis a náboženství. Fungování těchto škol ovlivnila až 1. světová válka a reforma školství. Pro mnohé děti z kolonií bylo tato reforma školství prospěšná. Otevřely se nové možnosti a některé děti se dostaly i do škol měšťanských, gymnázií a obchodních akademií. Pro většinu dětí, však bylo vyšší vzdělání i nadále nedosažitelné.⁶⁵

6.2. Hornické školství

Důlní závody už od počátku potřebovaly nové a kvalifikované zaměstnance a proto se staraly také o výcvik nových kvalifikovaných sil.

V počátcích uhelného hornictví to v principu fungovalo následovně. Mladí vozači⁶⁶ se dostali pod patronát starých a zkušených horníků, kteří je postupně zaučovali do tajů řemesla. Nejednalo se však o nijak vysoce školené zaměstnance, takže často mohli docházet k důlním nehodám, nebo malým problémům.

⁶⁴ Jemelka, M., Z havířských kolonií, Ostrava 2008, s. 28-30

⁶⁵ Tamtéž, s. 30

⁶⁶ Vozač – osoba, která měla za úkol vozit na šachtě uhlí

Vlastníci dolů však potřebovali efektivní a kvalifikovanou pracovní sílu a proto se začínalo rozmáhat učňovské školství, kde se mladí lidé začali učit na horníky. Učiteli byli především vysloužilí horníci, kteří měli zkušenosti z práce v dolech a dále pak techničtí pracovníci.

První hornická škola vznikla v Karviné v roce 1849, první škola tohoto typu v Ostravském revíru pak vznikla roku 1903 ve Vítkovicích a 1904 v Polské Ostravě.⁶⁷

I přesto však bylo vzdělání povinné jen na vyšších pozicích u různých stavebních inženýrů a podobně, obyčejný horník musel být vyučený až v padesátých letech.

„Když přišli komunisti, museli být všichni obyčejní havíři vyučení, při tom to byl jenom papír a kluci se stejně učili až na místě. Ono se můžete teoreticky připravit jak co postavit a co kde kutat, ale stejně je pak nejdůležitější to zjistit až v terénu.“⁶⁸

Škola byla ze začátku dvouletá, později byla školní docházka navýšena na 3 roky. Vyučovalo se zde hlavně strojní kreslení, vyměřování dolů a kreslení důlních map. Milníkem v hornickém školství pak byl zákon č. 95/1948 Sb., který byl legislativním základem nové školní reformy. Hornický dorost byl od té doby připravován na výkon svého povolání jinak. Existovaly 3 typy učňovských zařízení:⁶⁹

- Odborná učiliště zřizovaná u větších podniků
- Učňovská střediska pro menší počet učňů
- Učňovské školy zajišťující teoretická vyučování pro učňovská střediska

Z počátku byl zájem o hornické povolání značný, postupem času však začal upadat. V počátcích hornictví na Ostravsku tvořili mladí lidé až polovinu pracovníků v jednotlivých dolech.

⁶⁷ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 417

⁶⁸ Informátor č. 4

⁶⁹ Černý, I., a kolektiv, Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 417

Jednou z příčin poklesu stavů bylo snížení zájmu o daný obor. Tehdejší režim se snažil na toto reagovat a rozhodl se uspořádat různé náborové akce pro studenty z celé republiky. Bohužel tyto náborové akce nebyly příliš úspěšné.

Díky rozvoji moderní techniky se také studenti začali více zajímat o jiné obory, které byly ekonomicky výhodnější a nebyly tak nebezpečné jako hornictví. A hornická populace začala stárnout.

Ti, kteří však hornickou kvalifikaci získali, mohli své znalosti rozvíjet i nadále a získávat vyšší stupně vzdělání. Jak skrze vzdělávací střediska, kde se často diskutovalo o nových formách těžby a možnosti zefektivnění práce. Tak prostřednictvím různých kurzů.

Z hlediska moderní doby je v Ostravě jediná možnost jak se vzdělávat v oblasti hornictví a to prostřednictvím studia na Vysoké škole Báňské – Technické univerzitě. Ta stále produkuje velké množství vzdělaných techniků v oblasti hornického strojírenství a samotných báňských odborníků prostřednictvím své Hornicko-Geologické fakulty (HGF). Podílí se také na výzkumné činnosti ve spolupráci s různými ústavy. Škola má v regionu svou tradici a stále je o tyto obory zájem, i když ne tak velký jako o obory ekonomické spjaté s hornictvím.

Počet studentů na VŠB-TU Ostrava

Tabulka č. 4

Rok	VŠB-TU	Z toho HGF
1945	520	322
1955	2 465	658
1965	3 432	1 074
1975	4 588	1 276
1985	8 206	2 010
1995	9 125	2 038

Zdroj: Černý, I., a kolektiv, Uhlerné hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava2003, s. 424

7. HORNICKÉ KOLONIE

Seznámili jsme se s historií kolonií a jejich výstavbou, nyní se zaměříme na samotný život v nich. Hornické kolonie měly své významné období především od počátku 20. století do 50. až 60. let. V 50. letech se postupně začala stavět i nová města v Ostravsko-Karvinském revíru, jako Havířov a nové městské části jako Ostrava Poruba. Mnohdy tak osudem kolonií byla jejich transformace v panelová sídliště, jako tomu bylo například u kolonie Šalomouna.

7.1. Situování kolonií

Jak už bylo řečeno, kolonie byly situovány v blízkosti důlních pracovišť. Ulice byly vesměs přímočaré a rovnoběžné, stavební parcely měly obdélníkový tvar a domy byly stavěny podél hlavních ulic.⁷⁰

Výstavby jednotlivých domků se lišily, některé byly cihlové, jiné byly dřevěné, tzv. finské domky. Do některých kolonií vedla i železniční trasa, po které se přiváželo uhlí, na které měli horníci nárok. Tak tomu bylo například v Oderské kolonii. Přímou v kolonii se pak dalo poznat rozdělení obyčejných horníků od důlních inženýrů a předáků, jejichž domy byly kvalitnější a měly přidělenou větší zahradu.

⁷⁰ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 28

8. KOLONIE ŠALOMOUNA

Kolonie dostala své jméno podle jámy Šalomoun, která patřila Rotschildovu panství. Jednalo se o největší a nejobydlenější kolonii v Ostravě. Kolonie byla postavena ve čtyřech různých etapách. Výstavba kolonie začala v roce 1869, kdy bylo postaveno 30 domků. V roce 1873 bylo uděleno povolení k další výstavbě, kdy bylo přistavěno 18 domů. K dalšímu rozšíření kolonie pak došlo v roce 1889 a 1923.⁷¹

8.1. Poloha a obyvatelé

Prostorové informace

Kolonie neexistuje už více než 30 let. Její významnou výhodou byla dostupnost, jednak se nacházela v přímé blízkosti dolu Šalomoun, tedy v blízkosti výkonu práce horníků a také měla dobrou dopravní návaznost na další blízká města jako Frýdek-Místek a Těšín.

Standard bydlení

Nejrozsáhlejší kolonie byla ve 30. letech 20. století. Mezi objekty, které se tu nacházely, patřila mateřská škola, obecná škola, sportoviště i sakrální objekty – kostel a salesiánský ústav Dona Bosca. Žilo zde až na 2500 obyvatel.

Výrazným lákadlem kolonie bylo i to, že se závodním bytem mohli jeho obyvatelé získat také kus zahrady a pronajatého pole, tudíž si mohli vypěstovat vlastní potraviny a využít těchto ploch také pro rekreační a relaxační činnosti. Někteří lidé využili těchto ploch také k výdělku a pěstovali zde květiny, které pak následně byly určeny k prodeji.⁷²

V zahradách rostlo i mnoho ovocných stromů – hrušně, jabloně, třešně, švestky. V mnoha zahradách se také objevovaly lauby, svépomocí vytvořené boudy nebo altány,

⁷¹ Dombrovský, Z., *Hornické kolonie Ostravy*, Ostrava 2009, s. 48-49

⁷² Jemelka, M., (ed.), *Ostravské dělnické kolonie I*, Ostrava 2011, s. 282-283

využívané k odpočinku a k uschovávání hospodářského nářadí. V létě v nich bylo možno i přespat.⁷³

Obyvatelé kolonií věnovali úpravě svých zahrádek velkou péči, která byla často podporována samotnými závody, respektive jejich správami. Některé závody se totiž rozhodly motivovat své zaměstnance udílením zvláštních cen nebo prémie pro horníky, kteří měli nejkrásnější zahrady.⁷⁴

Kromě zahrad zde existovala také možnost pronájmu polností 1 ar za 2 Kč ročně. Často se zde pěstovaly plodiny jako brambory, řepa, zelí ... K jejich uskladnění bylo vybudováno i stodoly s mlátičkami. Obyvatelé kolonií měli také možnost zadělávat si na chléb z vlastní nebo kupované mouky a nechali si je péct v závodních pekárnách, které byly často vybaveny i udícími komorami.⁷⁵

V hornických domácnostech lidé často chovali také slepice. Někteří z nich měli doma i chlívek, ve kterém chovali prase.

„My jsme prase nechovali, ale měli jsme tehdy slepky. Pamatuju se, že žádný rozhlas tehdy nebyl, ale vždycky se jak blesk po kolonii rozneslo, že jsou tu cikáni. To pak maminka vždycky běžela na zahradu a všechny slepky posbírala a zavřela je do ohrádky a pečlivě hlídala. Protože cikánky tehdy chodily s velkou sukní a čaply a pod sukní schovaly třeba i tři slepice.“⁷⁶

U každé kolonie, nebo v její blízkosti byly vystavěny pekárny a udírny. Havíři si pak mohli doma připravit vlastní chléb a sami si ho upéct v pekárně. Ty byly buď závodní, a nebo je měli pronajaté pekaři, kteří za mírnou úplatu museli havířům chleba upéct. V budovách pekárny často byly také udírny, kde si mohli horníci vyudit maso po zabíjačce.⁷⁷

⁷³ Bilová, M., Dělnické bydlení v Ostravě do roku 1918, Ostrava-pedagogická fakulta, 1977, rukopis diplomové práce

⁷⁴ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 45

⁷⁵ Jemelka, M., (ed.), Ostravské dělnické kolonie I, Ostrava 2011, s. 283

⁷⁶ Informátor č. 6

⁷⁷ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 30-31

Tyto možnosti spojené s relativně levnou cenou ubytování tak do kolonie lákaly horníky z agrárních oblastí, kteří se sem stěhovali s celými rodinami. Možnosti ubytování byly následující:

- Přízemní čtyřrodinné domy
- osmirodinné domy
- kasárna

nájemné tehdy činilo asi 40 korun za byt v osmirodinných domech.⁷⁸

Vnitřní vybavení většinou sestávalo z malých kamen v kuchyni a nábytek se pořizoval jednak dle dostupnosti na trhu, ceny a také dle regionální příslušnosti jednotlivých obyvatel kolonie. Nábytek se dokupoval postupně, kvůli finanční dostupnosti a často se jednalo o nábytek již opotřebovaný. Někteří lidé, kteří byli zruční, si často opatřili základní materiál a obvyčejné části nábytku, jako stoly a police vyráběli sami. Prostředí bylo většinou čisté, neboť na čistotě si hornické manželky vždy zakládaly.⁷⁹

Kvalita ubytování byla relativně dobrá, z počátku byly v domech hliněné podlahy, které byly později nahrazeny dřevěnými. Problematické bylo tak bydlení pouze v kasárnách, kde především záleželo na domluvě zdejších obyvatel a na jejich vzájemném soužití. Výjimkou však nebyly ani sousedské spory, například kvůli zápachu linoucím se z kotců pro hospodářská zvířata, nebo nečistotě.

„Ten byt byl malý, ale nám to tehdy bylo jedno. Byli jsme děcka, to jsme neřešili, jak velký barák kdo má a co má doma. Všichni tehdy měli to samé. Nás spíš zajímalo co se děje venku a kde a co budeme dělat“⁸⁰

Obyvatelstvo

Jak již bylo zmíněno, do kolonie se stěhovali lidé pocházející z agrárních oblastí. Většina těchto příchozích pocházela z podhůří Beskyd a měst jako Frýdek, Místek,

⁷⁸ Jemelka, M., (ed.), Ostravské dělnické kolonie I, Ostrava, s. 284

⁷⁹ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 47-52

⁸⁰ Informátor č. 1

Frenštát a podobně a malý počet přistěhovalců z Haliče. 70 % obyvatel Šalomounské kolonie však dle sčítání v roce 1930 pocházela z Moravské Ostravy.

Oproti jiným koloniím zde bylo výhodné prostředí také pro ženy. Jejich ekonomická aktivita zde, byla oproti jiným oblastem výrazně vyšší. Po roce 1918 se práce pro ženy rozmohly a bylo víc pracovních pozic. Většina pracujících žen byly mladé dívky, které se živily jako posluhovačky, tovární nebo řemeslné dělnice a ojedinelé ve veřejných službách.⁸¹

Co se týče struktury domácností, většinu obyvatel kolonií tvořily rodiny. Převážně se jednalo o rodiny šestičlenné, s postupem času se pak počet členů domácnosti snižoval a stabilizoval na tříčlenné domácnosti. V kolonii bydleli také lidé, tvořící neúplnou rodinu – ať už se jednalo o ovdovělé muže, nebo ženy, které většinou v kolonii zůstávaly i po smrti muže, který zemřel na šachtě. Existovaly však také domácnosti vícečlenné, ve kterých pobývala rodina tvořící manželský pár a jejich děti (případně jen bezdětný manželský pár) a k nim se připojili rodinní příbuzní (sestra manželky, či manžela a její rodina). Toto uskupení se však bylo výjimečné a vyskytovalo se převážně na počátku 20. století.⁸²

Nocleháři

Významným prvkem ve struktuře obyvatelstva byli speciálně na Šalomouně takzvaní nocleháři. V nejstarší vývojové etapě kolonie si závody přály, aby byl veškerý prostor využíván co možná nejefektivněji a proto zde existovalo značné zastoupení osob, které nebyly v žádném příbuzenském vztahu k žádnému z členů rodiny.⁸³

Jednalo se většinou o svobodné mladé horníky, kteří tak za drobný poplatek pobývali v bytech svých kolegů. Pro rodiny to byl často vítaný vedlejší zdroj příjmů a pro nocleháře levný způsob jak se celkem kvalitně ubytovat. Nocleháři byli především

⁸¹ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 301 - 303

⁸² Jemelka, M., (ed.), Ostravské dělnické kolonie I, Ostrava 2011, s. 305

⁸³ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 87

z Haliče a jejich počet během prvního desetiletí 20. století výrazně klesl, díky rozvoji kolonie a výstavbě kasáren a nových bytových jednotek.⁸⁴

„Babička tehdy vyprávěla, že jak děda umřel, tak si domů párkrát vzala nějaké nájemníky, pro ni to bylo výhodné, protože jí tehdy dost platili. Ona měla totiž dycky domek jak z obrázku. Takže pak měla nějaké příjmy. Ale nedělala to dlouho, pak se na šachtě otevřely kasárna a ona s tím přestala. Vím jenom, že mamě se to moc nelíbilo a nerada k babce chodila, vymluvala se na to, že s malým děckem k cizím lidem nepůjde.“⁸⁵

8.2. Běžný život

Služby

Pro potraviny a pro drobné zboží se chodilo buď do konzumu, nebo do koloniálu hostinského Haase. V kolonii se pak nacházely různé hokynářky a také řezníci.

„Nakupovali jsme tedy buď u Grosse, nebo v budce u kasáren, kde hokynářka prodávala různé maličkosti. Jinak jsme nakupovali v Budoucnosti, která poskytovala procenta za nákupy, takže když se jednou za měsíc vzal prádelní koš a nakoupilo se snad za 200 korun, tak člověk dostal procenta a na konci roku za ně dostal peníze, nebo zboží.“ Vzpomíná Jaroslava Hožvová.

U kolonie se také nacházela pošta a četnická stanice, vyhlášená hospoda hostinského Haase a menší hospoda Fajkošova a mnoho drobných živnostníků. Haas provozem hospody kryl taky prostituci.⁸⁶

Společenský život

Společenský život v Šalomounské kolonii určovala trojice volnočasových organizací.⁸⁷

⁸⁴ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 88-89

⁸⁵ Informátor č. 2

⁸⁶ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 50

⁸⁷ Jemelka, M., (ed.), Ostravské dělnické kolonie I, Ostrava 2011, s. 317

- dělnický sportovní klub Unie
- sdružení sociálně demokratických bezvěrců
- dramatický kroužek sociálně demokratických bezvěrců Probuzení v Moravské Ostravě

Největšímu zájmu v oblasti sportu se těšila kopaná, dále existoval šachový, zápasnický a lukostřelecký kroužek, kluby pro dámskou a pánskou házenou.

Bezvěrci pořádali dětské besídky, akademie, filmové dýchánky a každý červenec se konalo procesí, které uctívalo odkaz Jana Husa. S organizací byl propojen dramatický kroužek Probuzení, který se stal regionálním fenoménem dělnického amatérského divadla. Předváděli živé obrazy, zpěvy a recitace. V repertoáru se objevovala díla jako Noční šichta a Maryša. Spolek fungoval až do roku 1943, kdy byla jeho činnost z důvodu války pozastavena. V roce 1946 však byla činnost spolku obnovena ale pouze do roku 1948, kdy byla jeho aktivita paralyzována z důvodu událostí února 1948.⁸⁸

Další nejrozšířenější aktivitou po účasti ať už v kulturních, nebo sportovních klubech byl pobyt v hospodách. Svůj čas zde trávili převážně mladí a nezadaní horníci s vlastními příjmy, kteří nebyli závislí na své rodině.⁸⁹

Síť těchto zařízení byla extrémně hustá, hospody, nálevny, pivnice, vinárny a maloobchody s nálevem kořalky se objevovaly takřka na každém rohu. Tato místa plnila funkci komunikačních center a uzlových bodů sociálního života hornictva. Stinnou stránkou pak byl nárůst alkoholismu a s tím spojené kriminality. Většinu svého času tu také trávili nocležníci, kterým hospody suplovaly domov a dávaly jim pocit jakési sounáležitosti. V zimních obdobích se zde pak často srocovaly celé rodiny, neboť hospody byly místem, kde se topilo a často tam bylo tepleji než doma, případně trávit čas zde bylo levnější než doma zatápět drahým otopem.⁹⁰

Lidé z kolonií se však neomezovali pouze na lokalitu, ve které bydleli, ale často se vydávali i za její hranice.

⁸⁸ Jemelka, M., (ed.), Ostravské dělnické kolonie I, Ostrava 2011, s. 318 - 324

⁸⁹ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 107

⁹⁰ Tamtéž, s. 107-108

Důvodem bývala různá procesí spojená s oslavami některých svátků, nebo prosté rekreační výlety například do blízkého podhůří Beskyd. Zde se často navazovaly nové známosti jak už přátelského tak romantického charakteru.

„Já jsem s kamarády často jezdil na výlety, jednak jsem původně ze Vsetína, takže jsem měl vždycky rád hory a těž to byla zábava. Byli jsme mladí tož jsme blbli a sázeli se, kolik děvčat zaujmeme, nebo o kterou se budeme ucházet. No a díky jedné také sázce jsem pak potkal svoji manželku. To jsme tehdy jeli do Rožnova a ona byla krasavica, to víte, jinou bych si nevybral. No a se synkama jsme se vsadili, že ten který ji zaujme a pozve na limonádu, ten vyhraje od ostatních pivo. Já šel třetí, ona ostatní odpálkovala. Tak jsem za ní přišel, řekl jí o sázce a nabídnul, že když vyhraju, tak se s ní o to pivo podělím. Ona se začala smát, řekla, že pivo nepije, ale že na tu limonádu jí pozvat můžu. No a za půl roku jsme se brali.“⁹¹

Dětský svět

Život dětí na kolonii byl často obtížný. Nejvýznamnější osobou v rodině byl samozřejmě otec, jemuž se vše podřizovalo. Děti v průběhu dopoledne chodily do školy, vracely se domů, kde často vykonávaly pomocné práce v domácnosti, které jim byly svěřeny matkou. Odpoledne se vracel otec, který byl často unavený z práce a na hodinu nebo dvě si zdřímnul. Děti tedy nesměly dělat hluk a často byly vykázaný z domova na hřiště.

Nejčastěji svůj volný čas trávili buďto na místních hřištích hraním fotbalu, nebo pobíháním po ulicích kolonie a hraním různých dětských her. Mezi oblíbené hry patřily například⁹²:

- **Hra na policajty a raubry** – kombinace honěné a schovávané. Směla se hrát pouze v určitém prostoru a nebylo dovoleno schovávat se v bytech či předsíňkách domů, kam nebyl všem umožněn přístup.

⁹¹ Informátor č. 7

⁹² Ze vzpomínek Ing. Lubomíra Kolomazníka

- **Hra na vojáky** – hrála se, když byl v kolonii dostatek kaštanů, v zahradách se vytvořily vojenské zákopy a dva týmy proti sobě házely municí, tedy kaštany. Vyhrál ten, komu nedošla munice, což se prakticky nikdy nestalo.
- **Závody na chůdách** – v této době mělo téměř každé dítě v kolonii chůdy, vyrobené dětmi samotnými, někdy za pomoci otců. Na těchto chůdách se pak ve vymezených tratích závodilo. Problémem bylo to, že stupačky byly často lajdácky přidělané a proto nebyla nouze o pády.
- **Kuličky** – klasická hra, kdy se do země vydlabal důlek a cílem bylo dostat do něj hliněné kuličky. Vítěz pak bral vše. Tato hra však byla určena spíše pro mladší děti, starší hráli její obdobu – čáru.
- **Čára** – smysl hry spočívá v házení mincí o zeď, mince se pak musí odrazit a dopadnout co nejbližší vymezené čáře. Vítěz pak bere mince ostatních.
- **Stolní fotbal s mincemi** – cílem bylo dostat nejmenší minci do branky za pomoci mince velké, které se člověk mohl dotknout pouze pomocí šoupátka.
- **Hry s nožem** – tyto hry hráli pouze hoši starší. Hrála se s ním „desítka – kdy cílem bylo zabodnout nůž do desky deseti různými způsoby, které byly předem stanoveny. Nebezpečnější pak byla „bodaná“, hráč roztáhl prsty levé ruky a pravou rukou se co nejrychleji snažil bodat mezi prsty druhé ruky. Pak se ruce vyměnily.

O zážitky ze svého dětství se respondenti dělili nejraději. Bezstarostné časy jejich mládí si stále rádi připomínají a probíhají během toho živé diskuze.

„Otec byl pro nás tehdy takový strašák. Mama jak jsme zlobili, vždycky řekla, počkej co na to tata a to nás vždycky nějak srovnalo. On nebyl hrubián, ale když jsme moc zlobili, pásek klidně sundal. A to pak stalo za to. Jednou jsme sousedům vybili okno, jak jsme hráli s klukama fotbal a to jsem si pak tři dny nesednul, jaké jsem měl jelita na zadku. A u ostatních děcek to bylo stejné. Vždycky jak jsme něco provedli, bylo zle. Ale tehdy, to bylo víc férovější, než dneska. Nikdo nefňukal, když jsme si něco prováděli navzájem a

nežaloval. Bo kdo žaloval, ten si to pak vypil, to bylo kruté mučení ... mravenci, kamínky a tak. Ale nic echt co by ublížilo, jenom potrápilo. To dneska, když koukám na vnoučata, si myslím, že nemají dětství. Furt sedí doma a jenom na sebe žalují, že ten proved to a toto a nezaslouží si být u počítače.“⁹³

„Já jsem na kolonii přímo nebydlel, pocházím z vesnice, ale jako děcko jsem často chodil do Oderky, protože to bylo přímo za naší vsí a rodiče tam měli známého řezníka. Tak jsem tam často chodíval, rodiče napsali na lístek, co chtějí, já jsem to tam dones a maso pak vyzvednul. Tehdy to bylo jiné, než dneska, ke každému vepřovému se vždycky musel dobrat kus hovězího a tak. No a jednou jsem tam zase dojel i s lístkem dal jsem to řezníkovi, ale byla tam fronta. Mi se nechtělo čekat jen tak a pak jsem viděl děcka, jak hrajou na hřišti fotbal. No tak jsem šel hrát s nima tak jsme si čtali a já jsem na řezníka úplně zapomněl. Když jsem se tam vrátil, už měli zavřeno, to byl tehdy doma mazec.“⁹⁴

„Jednou jsme se s dědou vydali sbírat zbytky na pole. Za Oderkou totiž bylo velké pole a Bulhaři tam pěstovali brambory, zelí a kukuřici. Ale když to zelí sbírali, tak ho odřezávaly a mockrát tam zbyl velký kus té hlávky, tak jsme to s dědou jezdili na kolech sbírat do takových velkých pytlů. No a tak jsme tež jednou sbírali a já měl už pytel plný, tak jsem řekl dědovi, že už pojedu domů. On se pak vrátil a já doma nebyl, tak hnedka začal plašit, kde můžu být a co se mi tak asi stalo. No kde bych byl, jak jsem jel zpátky přes Oderku potkal jsem tam kluky, kteří zas hráli fotbal, tak jsem se k nim přidal.“⁹⁵

„No a kromě fotbalu jsme pak blbli na kolách. Dětské kola tehdy nebyly, takže jsme jezdili buď na dámských, nebo pánských. A dělali jsme různé závody, abychom ty kola rozlišili, ale hlavně abychom měli lepší než ti ostatní tak jsme si třeba řídítka omotávali různýma nitěma, nebo bužírkou“⁹⁶

Děti tehdy byly nezkaženější a upřímnější jak říká Lubomír Kolomazník ve svých vzpomínkách. Vliv na dětskou psychiku mohly často mít také hádky v domácnosti, které vznikaly kvůli nízkým příjmům domácnosti. A za dob nocležníků také omezování

⁹³ Informátor č. 8

⁹⁴ Informátor č. 6

⁹⁵ Informátor č. 6

⁹⁶ Informátor č. 8

dětského prostoru z důvodu vytvoření vhodného prostředí pro nocležníky. Přítomnost cizích lidí v domě a v jejich soukromém prostoru děti často nesly nelibě. Za pozitivní stránku by se ale dala považovat brzká ekonomická samostatnost mládeže. Děti byly často ve věku 12 – 13 let nuceny zvýšit ekonomickou aktivitu rodiny a rozšířit příjmy, což později vedlo k dřívějšímu osamostatnění a opuštění rodiny.⁹⁷

Většinu svého volného času děti trávili na hřištích, nebo jen pobíháním v ulicích. Často se také věnovaly četbě a o nedělích se většinou s rodiči účastnili představení pořádaných pro děti nebo některých performancí živých obrazů.

Ženy a dívky na kolonii

Postavení žen na kolonii se v průběhu let měnilo. Ženy byly vždy chápány hlavně jako pečovatelky o domácnost a v mladším věku jako možnost malého přivýdělku pro rodiny. Některé ženy si musely navyknout na nový režim, daný například kulturním rozdílem – dívky z Haliče. Důležité pro nárůst jejich postavení byl také zánik noclehářství, kdy byla častým jevem prostituce a násilí na ženách.⁹⁸

„Holky z kolonie, tož to byly krasavice, já jsem tam často chodil se jen kouknout na ně, jak něco robí na zahradě nebo tak. No a to víte, často se i zadarilo a hnedka byl den veselší.“⁹⁹

Ženy mnohdy byly kreativní, když chtěly něco nového, nic jim nezbývalo, což dokazuje také tato příhoda.

„Pamatuju se, jak jsem jednou mamince roztahala po baráku korále a knoflíky, ta mě tehdy vynadala. Šetřila si je ze všech sukni a svetrů takové ty lepší, sbírala rozbité korále po sousedkách. Ona měla talent, ze starých věcí vždycky udělat něco hezkého na parádu. No a já jsem jí tehdy tak třetinu těch korálků poztrácela, když jsme venku hráli kuličky. Ale ona se nikdy nedokázala zlobit dlouho.“

⁹⁷ Macháčová, J., Matějček, J., Nástin sociálního vývoje českých zemí, Opava 2002, s. 183

⁹⁸ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 146-147

⁹⁹ Informátor č. 7

*Byla zlatý člověk, i to co vydržela s tatou. Ne že by se hádali nebo tak, on byl strašný cholerik. Vždycky vypěnil, maminku za něco seřval a to pak byly zábavy. Ale ona to vždycky přešla, navařila mu, ona vařila teplé obědy i večeře a bylo po problému. Jinak se měli moc rádi. Maminka umřela dřív než otec a ten to pak hodně těžce snášel. Bylo vidět, že ji miloval a byl bez ní takový bezradný.*¹⁰⁰

K ceněným vlastnostem hornických žen nepatřila jen dobrá péče o domácnost, ale z pohledu mužů také schopnost přinést finance do rodinného rozpočtu. Ačkoliv většina hornických žen pracovala na počátku 20. století jen příležitostně, mnohé z nich za sebou měly zkušenosti z povrchových prací na dolech.¹⁰¹

Horníci si své partnerky vybírali v nižších hospodářských vrstvách, nebo mezi hornickými dcerami. Velká většina z nich pracovala jako ohrabovačka. Ohrabovačka neboli „ohrabule“ stála na nejnižší příčce společenského žebříčku. Díky tomu, že od svých 12 nebo 14 let pracovaly a žili pouze o chlebu a kávě nezískaly potřebné dovednosti a zkušenosti pro chod domácnosti. Když se pak kolem svého 20. roku vdávaly, neuměly často ani vařit. Často byly také terčem posměšků a vymanit se ze stínu svého zaměstnání pro ně bylo nesmírně náročné.¹⁰²

Po svatbě se ženy většinou rozhodly, zda se budou naplno věnovat pouze obhospodařování domácnosti a práce na přilehlé zahradě a polnostech, nebo budou přispívat do rodinného rozpočtu také díky vedlejší práci. Často se však stávalo, že po smrti manžela nebo v době jeho nemoci přebíraly odpovědnost za ekonomickou aktivitu rodiny právě manželky.

„Maminka vždycky brzo vstávala tak kolem 4 nebo 5 navařila tatovi snídani, udělala mu svačtinu na šichtu a pak se starala o zahradu a o slepky. Nám pak těž nachystala, vypravila nás do školy a pak dělala doma, co bylo třeba. Ona byla tak trošku parádnice a chtěla být za dámu, tak si pak, když měla volno, přešívala šaty. Používala různé látky

¹⁰⁰ Informátor č. 9

¹⁰¹ Machačová, J., Matějček, J., Nástin sociálního vývoje českých zemí, Opava 2002, s. 183-185

¹⁰² Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 146-147

*na ozdoby, nebo staré přezky a knoflíky. Pak se tata vracel tak zas chystala večeri a snažila se abychom tatu nerušili.*¹⁰³

8.3. Hornické historky

Mezi horníky a jejich rodinami se často tradovaly různé historky, báchorky a příběhy. Vypravěči byly nejčastěji nejstarší havíři, kteří měli zaslouženě odfáráno a tyto historky se pak dochovaly ve vyprávěních jejich dětí, vnoučat a mnohdy i pravnoučat.

Různé báchorky a historky, měly často tradici v lokalitách, ze kterých horníci pocházeli, nejčastější motivy byly převzaty z hor, jako historky o permonících a tajemných bytostech hor, které je měly hlídat. Určité motivy byly přebírány i z jiných pověstí z dané lokality. Například některé historky o důlním duchu se kříží s historkami o pokladu na Ostravském zámku a podobně.

Mezi nejtradičnější příběhy patří ty, které mají spojitost s důlním duchem.

Důlní duch

Existuje přes dvacet různých variant historek o důlním duchu – existenci, která zkouší horníka. Své místo v hornickém repertoáru v ostravsko-karvinské oblasti má pevné. Svědčí o tom nejen četnost těchto historek ale také snaha vypravěčů tento příběh modernizovat a tak jej i v pozdější době udržet při životě.¹⁰⁴

S vyprávěním o důlním duchovi je často spojeno také vyprávění o tom, jak byl horník důlním duchem podarován. Může se jednat o příběh syna chudé vdovy, kterému důlní duch ukáže cestu k ukrytému pokladu, nebo někomu potřebnému daruje do čepice uhlíků, které se pak změní ve zlatáky. Duch však trestá chamtivost, neboť když dotyčný přijde vícekrát, duch šachtu zasype a osobu uvězní. Výskyt ducha, který vede k pokladu, byl více užíván v oblasti Polské. Na Ostravsku duch spíše zkouší horníka

¹⁰³ Informátor č. 3

¹⁰⁴ Sokolová, G., Hornická lidová slovesnost Ostravsko-Karvinska, Opava 2006, s. 46

různými testy. Ať už se jedná o testy poslušnosti, nebo výdrže (nechodit na šachtu a podobně). Horník pak za splnění testu může získat dar nejčastěji peněžní.¹⁰⁵

V pozdějších letech se pak obraz důlního ducha stal spíše předmětem satiry a humorných příběhů. A mladší horníci jej často využívali při křtu nováčků k jejich vyděšení na první směně. Nebo naopak, k vylekání havířů, kteří na důlní historky a pověry stále věřili.¹⁰⁶

O tom svědčí i zápis příběhu Oldřicha Vojkovského:

„V té době ještě hodně havířů věřilo na duchy, permoníky a jiné tajemné bytosti. Vždyť samo hornické prostředí tyto pověry podporovalo. Pumpař Mlčoch vyprávěl o revírníkovi, který byl velmi svědomitý, ale přitom věřil na duchy. V dole nerad chodil sám, zvláště staršími chodbami ke kontrole větrů, které musel profárat.

Jednou se chlapi domluvili, že revírníka postraší. Jeden vymasta naškrábal na chodbě z dřevěné výztuže plíseň a pomazal si obličej a hlavu. Schoval se do výklenku a čekal, až revírník půjde kolem. Když ten šel kolem něho, osvětlil si tvář a ruku, kterou kýval a volal: „Pojď, pojď!“

Žert měl špatný konec, revírník se strašně polekal a utíkal schvácený k jámě. Narážeci ho okamžitě vytáhli na povrch. Revírník byl víc než měsíc na nemocenské a po ukončení musel být přeřazen na povrchovou práci, neboť na důl by ho už nikdo nikdy nedostal. Vtipálky to strašně mrzelo a často ho navštěvovali s flaškou a byli rádi, že se z toho úleku dostal. Poučili se, že i dobře mířený žert může ublížit.“¹⁰⁷

8.4. Rodinné slavnosti

Mezi významné rodinné slavnosti patřily křest, svatba a pohřeb.

¹⁰⁵ tamtéž, s. 47-48

¹⁰⁶ Sokolová, G., Hornická lidová slovesnost Ostravsko-Karvinska, Opava 2006, s. 49

¹⁰⁷ Vojkovský, O., Různé hornické vzpomínky, In: Hornický zpravodaj 2004, IV čtvrtletí, s. 30

Křest

Křest byl většinou chápán jako ryze domácí událost, které se účastnila pouze rodina, případně rodina zvoleného kmotra.

„Na křesty si nepamatuju, to se většinou neslavilo nějak moc, ale lidi tehdy byli víc věřící, staré babky tehdy často sedávaly venku a drbaly ostatní, nebo se jenom modlily, takové pámbičkářky. Jsme si z nich s ostatníma děčkama vždycky robili srandu.“¹⁰⁸

Svatba

Svatba se na kolonii těšila výraznější pozornosti. Svátba přesahovala společenský rámec rodiny a představovala významnou událost. Oslavy se většinou konaly na zahradách nebo vy bytech a účastnictvem zpravidla byla většina obyvatel kolonií. Sňatky byly církevní. Menší oslavy se konaly pouze tehdy, jednalo-li se o sňatky druhé či třetí.¹⁰⁹

Pohřeb

Pokud se na oslavu sňatku dostavila většina obyvatel kolonie. Pohřbu se účastnilo veškeré obyvatelstvo. Pohřby se zásadně vypravovaly z domu zemřelého. Před dveřmi stály zástupy obyvatel kolonií, kteří doprovázeli koňské spřežení s pohřebním vozem a hudbou až na hřbitov. Pohřební hostina se u chudších obyvatel konala doma, často byly ale využívány prostory hospod a náleven.

„My jsme s manželem chtěli malou svatbu, ale dědeček byl v kolonii známý, takže jsme na oslavě měli hodně jeho kolegů. Protože se chtěl vytáhnout, tak nám tehdy hodně přispěl. Nakonec jsme byli rádi, protože jsme měli hezké vzpomínky. Když pak děda umřel tak přišla snad půlka kolonie. On byl hodně oblíbený, vždycky vykládal historky, seděl u toho na lávce před barákem a děčka klidně i v létě v pařáku poslouchaly místo toho, aby si hrály na hřišti. On byl moc dobrý vypravěč. Tehdy byla smuteční hostina

¹⁰⁸ Informátor č. 3

¹⁰⁹ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 154 - 156

*v hospodě a bylo narváno, každý vykládal historky o dědečkovi a bylo to moc dojemné. I babička se tehdy musela smát, jakého koňa měla doma.*¹¹⁰

Výročí, svátky a jmeniny

Výročí sňatku se slavila pouze výjimečně, výročí úmrtí bylo doprovázeno zapálením svíčky na hřbitově. Jmeniny byly doprovázeny pouze potřesením rukou a případně květinou pro dívku, nebo ženu. Narozeniny, byly výjimečnou událostí spíše pro děti, které byly obdarovávány sladkostmi, případně drobnými ručně vyrobenými dary.

Křesťanské svátky jako Vánoce se slavily tradičně. U bezvěrců bez dárek a byly chápány spíše jako období pro setkávání širšího příbuzenstva. V době zimy se lidé často vydávali ven, lyžovalo se, bruslilo a pořádaly se podobné zimní kratochvíle. Oproti tomu Velikonoce byly chápány jako bujará oslava pro děti. Často doprovázené výlety do přírody.¹¹¹

Oslavy Nového roku pak bývaly bujaré a zahajovaly plesovou sezonu končící tradičním masopustem.

8.5. Kriminalita a patologické jevy

Ve vzpomínkách žijících pamětníků Šalomounské kolonie je oblast líčena jako bezproblémové místo, osada s rodinnými vazbami a takřka idylickými vztahy, v níž se obyvatelé dostávali do konfliktů výjimečně. A to ve formě drobných krádeží zvířectva, mravnostními delikty a občasnými projevy domácího násilí. Vražda se v kolonii nikdy nevyskytla, nebo si to lidé nepamatují, což je nepravděpodobné, neboť taková událost by se zcela jistě rozkřikla.¹¹²

„Nějaké velké zločiny, to tehdy nebylo žádné vraždy nebo tak, ani nějaké vykrádačky. Lidi se znali, byla to taková velká rodina, komunita. Neříkám, vždycky se našel nějaký

¹¹⁰ Informátor č. 3

¹¹¹ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 156

¹¹² tamtéž, s. 163

*zlodějíček, co si kde co vytipoval. Ale nic velkého. Když už se kradlo, tak to byli většinou lidi z venku nebo cikáni co projížděli kolem, to vždycky zmizelo slepek.*¹¹³

Sexuální násilí a prostituce

Problematické bylo sexuální násilí a prostituce. Občas se v kolonii vyskytl případ znásilnění, které bylo ale vykonáno muži z jiných měst, kteří jen projížděli městem. Často zneužívali mladých náctiletých dívek a lákali je za město za účelem přivýdělku. Jeden případ znásilnění se odehrál tím způsobem, že muž oslovil třináctiletou dívku, za účelem drobné práce ve formě poslíčka, pokud doručí určitý balíček tam, kam má, dostane korunu. Dívka s ním tedy odešla a po návštěvě několika hospod, kde jí muž zpil, se neubránila znásilnění.¹¹⁴

Prostituce pak byla jevem výjimečným, ale ne zcela ojedinělým. Většinou se jednalo o ženy, které byly svobodné, případně vdovy, které se ocitly v tíživé finanční situaci a začaly provozovat prostituci. Často se stávalo, že do obchodu postupně začlenily i své dcery a stal se z toho rodinný byznys.¹¹⁵

*„Ke Kopoldovi na Senném trhu a k Haasovi chodili havíři na všecko. U Kopolda byl hotel a nahoře byly pokoje na pronajmutí. My jsme se jako děcka nesměly na takové věci ptát nebo se o ně starat a až pak člověk věděl. Tehdy jsem nevěděla co to je, ale stály nebo seděly tam ženské, takové namalované a v chodbě nebo na ulici bylo takové okénko z vinárny a tam seděla jedna ta od Haase.*¹¹⁶ Vzpomíná Irena Greplová

*„Jo na kolonii to bylo všechno takové pospolité, lidi drželi spolu a vypomáhali si, toho se držely aji manželky. Jak byl chlap pryč, rády vypomohly i ostatním chlapům, některé jen tak, ale některé si aji tak přivydělaly.*¹¹⁷

Alkoholismus

¹¹³ Informátor č. 6

¹¹⁴ Duch času 1907/69 z 24. srpna „Lidská bestie“, Duch času, Moravská Ostrava a Vítkovice, ročník 1907

¹¹⁵ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 165

¹¹⁶ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 50

¹¹⁷ Informátor č. 6

Významným problémem v koloniích býval často alkoholismus, neboť alkohol byl levným a dostupným zbožím. Dělníci často pili ihned po pracovní době, jakmile vyfárali z šachty a nebylo žádným tajemstvím, kdo, kdy a jak moc pije. Alkohol byl také považován za lék na některé neduhy, takže existence kořalky v domácnosti byla samozřejmá. Lidé z kolonií věděli, kdo je největším opilcem a často litovaly zbytek jeho rodiny. Nadměrné užívání alkoholu často vedlo nejen k závislostem, ale také k úmrtím, ať už z důvodu nadměrného požití, nebo úrazu způsobeného v opilosti. Některé obyvatele mohl alkohol dohnat až k sebevraždě, ta ale nebyla na kolonii častým jevem.¹¹⁸

„Tehdy se dost pilo, na dnešní poměry to bylo hodně. Ale k životu to tehdy patřilo, když chlapi chodili po šichtě hrát mariáš tak přece neseděli na suchu. To se ví. Ale mnohdy to končilo špatně to je pravda“¹¹⁹

Během přibližně sta let své existence kolonie Šalomouna změnila svou tvář a také výrazně ovlivnila tvář města. Její základní půdorys ovlivnil výstavbu sídliště, které na jejím místě stojí dnes. Mnozí obyvatelé sídliště jsou stále pamětníky dob kolonie a její největší slávy. A v dnešní době s láskou vzpomínají na tehdejší život v porovnání s dnešními problémy, které mají s etnickými menšinami.

8.6. Zdravotní péče

Zdravotní péče o horníky také prošla významnou transformací. Lékařská péče v počátcích hornictví byla minimální ale spolu se změnami státní legislativy, vznikem různých pojišťoven a organizací se postupně vylepšila.

Co se samotných nemocí týče, v koloniích se stávalo, že se rozmohly epidemie různých nemocí jako chřipky. Což bylo dáno především ubytováním v ubytovnách kasárenského typu. Pokud se tady udržovala špína, docházelo také k roznášení vši a podobně.

¹¹⁸ Jemelka, M., Na kolonii, Ostrava 2007, s. 168

¹¹⁹ Informátor č. 2

Nemoci se kterou je hornické povolání nejvíce spojeno, je onemocnění dýchacích cest, způsobené pobytem v nadmíru prašném prostředí. Velice nebezpečné bylo šíření tuberkulózy, která se u horníků vyskytovala poměrně často.

Tuberkulóza je bakteriální onemocnění, které většinou napadá plíce, ale může se zaměřit i na jiné části těla. Problémem této nemoci je to, že je přenosná vzduchem. U většiny infikovaných se nemoc nemusí projevit a stane se skrytou nebo nezjevnou. Pokud se ale projeví a nijak se neléčí, ve většině případů vede ke smrti pacienta.¹²⁰

Horníci také mívali problémy s klouby, způsobené vibracemi. Například z nadměrného používání sbíječky a dalších strojů, které produkují vibrace. Samozřejmě také z časté práce v nepřírodných polohách pro tělo – v úzkých šachtách a dutinách slojí.

„Tak co bych mohl říct o zdravotnictví, já když už jsem byl větší, tak žádné epidemie nemocí v kolonii nebyly. Každý udržoval nějakou tu základní čistotu a hygienu. No a co se týká práce, práce je to nebezpečná. Každý kdo fárá, to ví, ale s tím tak nějak žijete. To víte, že nejdete do práce s myšlenkou, co se stane. Prostě na to nemyslíte. Když někdo řídí nákladňák, taky neuvažuje nad tím, že se někde vybourá.“¹²¹

Revírní bratrské pokladny

Pokladny začaly vznikat už v polovině 19. století v reakci na nárůst hornického řemesla. Měly však charakter dobrovolně pojišťovacích spolků horníků. Od roku 1854 měl však dle zákona každý těžař povinnost takovouto pokladnu založit. Všichni horníci museli být povinně pojištěni a jejich pojistné se jim strhávalo ze mzdy. V polovině 40. let 20. století se mohl pojistit každý, kdo byl v revíru dané pokladny. Ta se později transformovala a nabízela nové služby, kterými byla i lázeňská péče ve vlastních lázeňských zařízeních a podobně.¹²²

Cílem pokladny byla také péče o rodiny havířů, kteří zemřeli při výkonu své práce na šachtě a péče o hornické sirotky, kteří ztratili oba rodiče.

¹²⁰ Encyklopedie Diderot, svazek 8., Praha 1999, s. 148

¹²¹ Informátor č. 1

¹²² Historie Revírní bratrské pokladny, dostupné z [www: http://www.rbp-zp.cz/o-nas/historie-pojistovny/](http://www.rbp-zp.cz/o-nas/historie-pojistovny/)

Báňské záchranářství

Hornictví je nebezpečnou prací i v dnešní době, riziko, které na sebe brali pracovníci v jeho počátcích, bylo však výrazně větší. Nehody na šachtách byly něčím, s čím se zkrátka muselo počítat. Ať už se jednalo o sesuvy půdy, problémy s nevhodným odvětráváním šachet nebo výbuchy důlních plynů.

Všichni havíři si byli těchto rizik vědomi a možná také proto, ze solidarity a pocitu sounáležitosti začaly vznikat první oddíly báňských záchranářů. Záchranáři jsou ve své podstatě havíři, kteří vědí, jak to na dolech chodí a jsou schopni pomoci svým kamarádům v případě důlního neštěstí.¹²³

První útvary báňských záchranářů byli především dobrovolné. Začaly však vznikat na všech šachtách a později se z nich staly útvary profesionální. A začaly také vznikat centrální záchranářské stanice. První stanice tohoto typu v Ostravsko-Karvinském revíru byla založena roku 1911 a byla jí stanice na dole Vilém v Moravské Ostravě.¹²⁴

Statistika důlních neštěstí od roku 1854 do roku 1999

Tabulka č. 5

Rok	Počet nehod	Z toho nehod bez zranění	Smrtelné úrazy	Těžké + ostatní úrazy
1854-1900	36	1	802	73
1901-1939	23	2	93	40
1940-1969	42	22	228	67
1970-1999	49	20	182	158

Zdroj: Černý, I., a kolektiv, Uhlé hornictví v ostravsko-karvinském revíru, Ostrava 2003, s. 380

¹²³ Vopasek, S., Dějiny hornictví, Ostrava 2005, s. 48-50

¹²⁴ Vopasek, S., Dějiny hornictví, Ostrava 2005, s. 50

9. HISTORICKÉ KRONIKY

Pohled na to, jak se v koloniích žilo v období první republiky a v období 2. světové války se nám nabízí díky historickým kronikám, které byly psány samotnými obyvateli kolonií. Mezi ty nejobsáhlejší patří kronika Ludmily Turecké. Ta popisuje svůj život v kolonii dolu Michal.

Tato kronika je významná zejména tím, že přináší pohled na dětský život v kolonii. Jak paní Turecká uvádí: „Byly to tvrdé, ale i veselé doby“.

„Děcka se tehdy často bily a výprasky byly na místě téměř denně. Za různé neplnění úkolů například. Tehdy se chleby nosily péct do pekáren, doma se jenom zadělával kvásek, no a jak pak děcka šly s chlebem do pekárny, občas se stalo, že chleba upadl a vyválel se v zemi na šterku. Tak se to děcka snažily zakrýt a zaplácat, ale jak se chleba upekli, tak se všechno provalilo a výprask byl na světě.

Taky se často chodilo na pastvu, kde se běhalo, hrály se různé hry, lezlo se po stromech a podobně. Holky hrály v krepsele – malé kamínky, které se vyhazovaly a ve vzduchu chytaly, hrálo se na dece a bylo pět různých her. Sedalo se na kmenech a zpívalo a dával se pozor na kozy na pastvě. Další hry se hrály podle ročního období a počasí, kuličky se hrály na jaře, stejně jako na maďuru, Černého Petra, na barvy, na ptáky a na schovku. Oblíbená byla hra na Kokeše. „Udělala se řada, Kokeš stál vpředu před řadou a děcka z řady volaly: „Kokeš, co chceš?“ Kokeš odpověděl „Chci zadního!“ Děcka pak volaly „Vem palici zabij ho!“ Poslední z řady pak utíkal a Kokeš ho honil.“¹²⁵

„V létě se pak hrál fotbal nebo další hry s balonem, ten ale byl ušitý ze starých hader. Různé hry se taky musely nejdříve rozpočítat, třeba hra na schovávanou nebo na raubry. „Endelíky, dva špendlíky, curk vég, matka smaží špek, pro malého synka, co zabil herynka, pro malú děvušku co chodí za družku, vég!“ Nebo „Zlatá brána otevřená, zlatým mečem podepřená, kdo do ní vejde, ať mu hlava sejde, ať je to ten nebo ten, musí z řady ven!“ Na podzim se pak chodilo na pole pouštět draky, ale hlavně se pak chodilo pracovat, protože byl čas sklízet kobzole.

¹²⁵ Archiv města Ostravy, sbírka pamětí a historicko-vlastivědných rukopisů: Turecká Ludmila, Kronika a vzpomínky na život v Michálkovicích, Ostrava Michálkovice 1988, Rukopis Inv. č. 408, karton č. 45

No a přes rok se pak chodilo do školy, chodilo se bosky, jenom v zimě se pak chodilo v dřevákách. Knížky do školy se dědily, maximálně havířské děcka, kterých bylo doma moc, dostávaly knížky od školy. Aktovky tehdy nebyly, knížky se nosily v rukách a na vrchu jsme vždycky měli chleba na svačinu. Když sněžilo, přikrývalo se to šátkem, nebo si je kluci strkali pod kabát. Ze školy jsme taky povinně chodili každou neděli do kostela a před vyučováním jsme se modlili.

Ale nejvíc se děcka těšily na svátky, ať už na Mikuláše nebo na Vánoce. Vánoce byly vždycky pěkné, bývala hrachová polévka, krupice, kapr a velká mísa sušených švestek a hrušek. Pak už se čekalo na dárky, pro malé to byly hračky pro ty větší nějaké oblečení a věci potřebné do školy, sešity, barvičky a tak. Zpívaly se koledy a pak se šlo do kostela na půlnoční. Děcka pak na Tři krále chodily koledovat, dostávaly za to nějaké drobné.

Pak začal masopust, tehdy nebylo ničeho moc, takže to nebylo jako dneska, žádné bohaté bály a tak. Žilo se skromně a tak když už byl někde bál, bylo plno. Platilo se jen vstupné a každý si pak s sebou bral flašku vodky nebo pivo. Tak to šlo až do Velikonoc. Na Velikonoce se doma hlavně uklízelo a taky se peklo, tehdy se pekly i buchty. Držel se postní pátek a chodilo se do kostela.

Na podzim pak byl čas sklizení z polí a byl Krmáš. To bylo na konci října. Sedláci a chalupníci měli bohatý krmáš. Spousta hus, kačen, kuřat, buchet a koláčů se zelím. V kolonii u havířů se ale moc nechystalo, někdy se pekly buchty a zelníky, kousek masa a pilo se. V koloniích se spíše udržovaly zabíjačky. Většinou měl každý doma bravka, někdy i dva. Jeden se pak zabil na Vánoce a druhý na Velikonoce. Maso se dávalo do troku, solilo se a udilo, udili vždycky jenom chlapi. Večery těž byly pěkné, nesvítilo se, šetřilo se s petrolejem i svíčkami. Vždycky se otevřely dveře od pecka a bylo teplo a trošku světlo. Vykládaly se pak staré bajky o sirotkách a pohádky.¹²⁶

¹²⁶ Archiv města Ostravy, sbírka pamětí a historicko-vlastivědných rukopisů: Turecká Ludmila, Kronika a vzpomínky na život v Michálkovicích, Ostrava Michálkovice 1988, Rukopis Inv. č. 408, karton č. 45

10. KOLONIE NA LIŠČINĚ

Hornická osada Liščina se nacházela jižně od dolu Ida. Stavba probíhala od roku 1860 a následně byla upravována a dostavována v letech 1911-1913 a 1920-1923. Byla tvořena převážně výstavbou ve formě finských domků, a v dolní části pak byly dostavěny jednoposchodové domy, jejichž počet se vyšplhal až na 24. Domy byly volně umístěny na zahradách a jejich součástí byly hospodářské budovy. Ulice byly lemovány stromy. Nejednalo se o velkou kolonii. Domy vystavěné ve starší etapě byly dvoupodlažní a všechny byly téměř stejné. Byly podsklepeny a měly také podkroví. K dispozici byla kuchyně, pokoj a příslušenství. Některé domy kuchyni neměly, ale měly dva pokoje s příslušenstvím. Příslušenstvím byla předsíň, spíž a záchod. Osada byla zásobována pitnou vodou z dolu Ida.¹²⁷

10.1. Liščina dnes

Dnes Liščina pomalu chátrá, ale domy jsou alespoň nějak udržovány. Z této osady se však stala sociálně vyloučená lokalita.

Liščina se dnes dělí na horní a dolní. Horní část tvořená ulicemi K důlkům, U dolu, Na vrchu, Bažantí a Technická je část, kde ještě dnes žijí starousedlíci, kteří jsou původními obyvateli kolonie nebo jejich příbuzní.¹²⁸

Dolní část je pak definována jako oblast ulic Na Liščině, Žalmanova, Vývozní, Borodinova a Sodná. Romské obyvatelstvo zde tvoří 90 % nájemníků. Počet obyvatel v 17 domech činí zhruba 300 osob.¹²⁹

K tomu, že jsou domy relativně upravené, přispívá to, že patří firmě RPG byty. Což je soukromá společnost, která se o byty sice nijak přemrštěně nestará, ale udržuje je v obyvatelné formě.

¹²⁷ Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, s. 91

¹²⁸ Kvasnička R., Popis sociálně vyloučených Romských lokalit v regionu Ostravska, s. 12

¹²⁹ Tamtéž, s. 12

Hranice dolní a horní Liščiny je definována především starousedlíky, ale neznamená to, že by byla extrémně striktní a Romové by neměli do horní oblasti přístup. I v horní oblasti Romové žijí společně se starousedlíky.

Vznik sociálně vyloučené lokality

Sociálně vyloučená lokalita se z Liščiny stala po povodních v roce 1997. Liščina tehdy byla chápána jako dočasné řešení ubytování pro rodiny žijící v Hrušově, které povodeň postihla. Rodiny tak byly sestěhovány do několika domů. V průběhu let pak byla Liščina využívána jako odkladiště pro městské neplatiče a podobně. Místním usedlíkům se toto řešení nelíbilo a ze začátku podávali petice proti tomuto jednání. Často také docházelo ke konfliktům mezi starousedlíky a novými obyvateli. Z Liščiny se pak stalo jakési nejhorší Ostravské ghetto.¹³⁰

Problémem zde byly a často stále jsou také drogy, za kterými se sjíždějí i lidé z ostatních městských částí.

Občanská vybavenost

Na Liščině jsou tři obchody, služebna městské policie, hospoda U Lišáka, věznice Heřmanice, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež provozováno občanským sdružením Vzájemné soužití a také Domov na Liščině – pro osoby s mentálním zdravotním postižením.

V lokalitě se nenachází žádná škola, ale existuje zde hřiště, které bylo vystavěno místní mládeží.¹³¹

Komunitní centrum Liščina

Komunitní centrum je situováno v lokalitě Liščina v části zvané Osada. Nachází se v prostorách stavební Unimobuňky, která byla sdružení propůjčena Magistrátem města Ostavy.

¹³⁰ Kvasnička R., Popis sociálně vyloučených Romských lokalit v regionu Ostravska, s. 13

¹³¹ Tamtéž, s. 13-14

Cílovou skupinou jsou jinde neorganizované děti a mladí lidé ve věku od 6 – 18 let z Ostravy a jejího okolí, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci a nebo, jsou ohrožení sociálně nežádoucími jevy.¹³²

10.2. Problémy lokality

Mezi největší problémy lokality patří nezaměstnanost, která činí v průměru 70 %. Sociální struktura Liščiny je sice různorodá. Žijí zde, jak mladí tak starousedlíci. Ale úroveň vzdělání je nízká, díky čemuž mají lidé nižší šanci na získání zaměstnání. Mnozí pracují pouze dočasně jako stavební dělníci, prodavači a prodavačky a uklízečky či uklízeči. Dalším problémem na tento navazující jsou pak vysoké dluhy a z toho plynoucí exekuce. S čím je spojena také relativně vysoká kriminalita. Jak už bylo zmíněno, problémem je také i nadále distribuce drog. I přes tyto problémy je v očích ostatních obyvatel z jiných vyloučených lokalit Liščina chápána jako „relativně dobrá adresa“ hlavně díky stavu domů. Ty byly totiž ve spolupráci města a společnosti RPG částečně zrekonstruovány.¹³³

Pohled starousedlíků

Starousedlíci ze začátku protestovali a podávali na úřad mnoho petic, kde vyjadřovali svůj postoj a nesouhlas s transformací osady na vyloučenou lokalitu. Kritizovali město za destrukci lokality a nárůst kriminality v oblasti. Báli se nových příchozích, kteří se v důsledku neplacení nájmu často měnili. Díky vysoké nezaměstnanosti nově příchozích se báli o své majetky a častým jevem byly i spory mezi starousedlíky a nově příchozími. V dnešních dnech jsou vztahy sice o něco klidnější, ale názory starousedlíků jsou víceméně stále stejné. Někteří obyvatelé Liščiny, kteří sem byli přestěhováni, zde žijí už zhruba 15 let a stali se součástí jakési komunity, ale problémy jsou zde především s mládeží.

¹³² Občanské sdružení Vzájemné soužití, komunitní centrum Liščina, dostupné z: <http://www.vzajemnesouziti.estranky.cz/clanky/kc-liscina.html>

¹³³ Kvasnička R., Popis sociálně vyloučených Romských lokalit v regionu Ostravska, s. 13-16

„Jak se nám tu žije, no jsme na to zvyklí, žijem tu už od mládí, ale teď se víc bojíme. Hlavně večer, se tady schází různé skupinky, je tu problém s drogami a tak. Člověk má strach večer vyjít ven, když tu potká někoho, koho tu nezná.“¹³⁴

„Nežije se tu špatně, byly tu problémy, s metanem, pár domků tady vybuchlo, ale to už se vyřešilo. V devadesátém osmém tu byly problémy s cikány, co se tu přistěhovali, někteří tu bydlí už dlouho, ti jsou bez problému ale ti mladí co se tu střídají, ti jsou takoví divní. Lidi se bojí jít večer ven a už tu není taková ta důvěra. Sice ty lidi vídáte a některé znáte, ale stejně jim nevěříte. Ale to je i tou dnešní dobou. A taky jsou lidi naštvaní, že se z nich dělají ti špatní, co všem těm cikánům kolem ubližují.“¹³⁵

¹³⁴ Informátor č. 8

¹³⁵ Informátor č. 9

11. VZPOMÍNKY NA ŽIVOT V KOLONIÍCH

11.1. Život v koloniích očima pamětníků

„Já jsem vyrůstal v Oderce, bylo to krásné dětství. Hodně času jsme tehdy trávili venku, buďto jsme s ostatními klukama hráli fotbal na hřišti nebo jsme jezdili na kolech. Když bylo špatné počasí tak jsme těž vymýšleli různé blbosti, hráli jsme si s nožama, vyřezávali pišťalky a tak. Nebo jsme jen tak posedávali a poslouchali, jak taková ta staří dědci, no staří dědci, byli staří jak já teď, vykládali. Měli různé historky, většina z nich byly povídky z šachet, ale někteří vyprávěli i různé historky na strašení, o tom jak v dole řadí duchové a tak. Jak jsme byli starší, tak jsme pak podnikali výpravy do vedlejších kolonií za děvčaty.

Já jsem dokonce tehdy patřil i do takové té bandy. Bylo nás 8, co jsme tak drželi spolu a dělali jsme různé vylomeniny, v létě jsme chodili k řece a občas jsme se hecovali, co bysme mohli provést, o tom tehdy ani rodiče nevěděli, to by nás přizabili. Ale hlavně jsme vždycky hráli fotbal proti ostatním podobným skupinkám z jiných kolonií. Ono tehdy lidi byli hrdí na tu svoji kolonii. Někdy se jim těž říkalo podle toho, odkud byli. Třeba Františkáni, z kolonie František. No a taková ta dětská rivalita mezi náma tu byla. Vždycky jsme se tak handrkovali, ale nikdy to nebylo nějaké násilné, že bysme se porvali nebo tak. To ne.

No ale, aby to nevypadalo, těž jsme měli povinnosti. Ráno se vstávalo brzo, protože jsme měli slepky a králíky, tak jsme mámě pomáhali. Ona vstávala vždycky brzo, zrobila tatovi snídani a nějakou svačinu na šachtu. Pak se starala o domácnost. My jsme ráno chodili se sestrou sbírat vajíčka. Nás to bavilo, jak jsme byli malí, já jsem sestru strašil s tymi slepicemi. Pak jsme šli do školy. Taky jsme tam prováděli nějaké lumpárny, ale ne nějaké velké. To když se stalo, něco velkého a táta se to dozvěděl, to byl doma mazec.

Oderka byla ale jinak pěkné místo, sice se občas Odra vylila a byli povodně, ale to k tomu životu prostě patřilo. Bylo tu všecko, co bylo třeba, konzum, veřejná prádelna, školka, doktor, knihovna no a pro nás hlavně to fotbalové hřiště.

Hlavně lidi byli fajní. Všichni si pomáhali, každý sice všechno hnedka věděl, ale to nám nevadilo. Nás to spíš jako děcka bavilo. Byly tu i různé postavičky, býval tam jeden takový starý dědek co furt brblal a stěžoval si, že děláme kravál. Hnedka se vědělo, že sousedovic Mařka čeká bastarda. Každý taky věděl, že starý Sivok byl s prominutím kurevník a všichni litovali jeho ženu. Oni byli zvyklí, protože většina lidí z Oderky byla z hor, a nebo z Haliče. Takže, když bylo třeba, všichni se sešli a řešili nějaký problém. Když třeba dovezli uhlí, tak sousedi nastoupili a pomáhali ho složit. Když pak dovezli uhlí jim, tak jsme s tátou těž chodili pomáhat na oplátku.

Odpoledne když jsme se pak vrátili ze školy tak jsme chodili ven. Táta se většinou vrátil ze šichty, chvíli spočíval a pak robil něco na zahrádce. On rád zahradničil, jeho to bavilo, ale pak se s ostatními scházel v hospodě a mastili tam mariáš. To když měl náladu, tak nás to pak učil. O víkendech jsme se pak většinou scházeli se sousedama a jen tak se povídalo, nebo se vymýšlelo, co by se dalo podniknout.

No a pak jak jsem byl starší, tak jsem dodělal školu a šel těž pracovat na šachtu. Práce to byla těžká, často i nebezpečná, ale mě to bavilo. Já jsem začal dělat v roce 49. No a dělal jsem to celý život. No pak jsem se oženil, děcka přišly a v roce 64 jsme se pak přestěhovali do Poruby.

Nežije se tu špatně, tehdy to bylo nové všecko, byl takový záměr, že Poruba bude nové centrum Ostravy. No a vidíte, nějak to nedopadlo. Ale když jste zvyklí vyrůstat v takové té otevřené komunitě, kde se všichni znají a pomáhají si, tak pak jak se nastěhujete do paneláku tak je to změna.

Ono se všechno mění, ale trochu je mi to líto, že třeba vnoučata už neměly takové dětství. Ty už nelítaly jen tak po venku a dneska už ty mladé zajímají jenom počítače. Ale tak to je jiná doba to už se nedá nic dělat. Já bych je dneska těž už na ulici jen tak nepustil, měl bych o ně strach. Tehdy to všechno bylo asi trochu jednodušší.¹³⁶

¹³⁶ Informátor č. 4

11.2. Vzpomínky na Přívoz, kolonie u jámy František

„Domky postrádaly jakékoliv pohodlí. Pro vodu se chodilo do studny. Ženy pro vodu chodily s dřevěnými putýnkami, a když se jich tam pár sešlo, vyměňovaly si své starosti i radosti. Někdy ty hovory nabyly osobní charakter, a to pak bylo znát na zvýšených hlasech. Někdy si vjely i do vlasů k velké radosti nás dětí.

Soudržnost v tehdejší kolonii byla přátelštější než v dnešních sídlištích. Lidé se navzájem znali a cítili kolektivně, ať šlo o radost nebo o žal, byli vždy ochotní pomoci.“¹³⁷

11.3. Dětství v Kunčičkách

„Narodil jsem se v roce 1941. Mé první vzpomínky na Kunčičky jsou z jara roku 1945. Jedna vzpomínka je na to, jak matka pekla v sousedním domě u pana Juráška domácí chléb, když v tom byl vyhlášen letecký poplach. Okamžitě se musel uhasit oheň v peci a s matkou jsme utíkali do vedlejšího domu, abychom se ukryli ve sklepní prádelně, která byla v té době připravena jako protiletecký kryt.

Prvního září 1947 jsem měl nastoupit do první třídy obecné školy, strašně jsem se tehdy těšil. Měl jsem vše připravené, papundeklovou černou brašnu, tužky, gumu, pero se špičkami a podobně. Osud si však se mnou zahrál jinak. Na procházce s matkou se mi najednou podlomily nohy a probral jsem se až doma v posteli. Přivolaný lékař konstatoval spálu. Tak přijela sanitka a odvezla mě na infekční oddělení do Zábřežské nemocnice, kde jsem se léčil šest týdnů. Do školy jsem tak nastoupil až koncem září.

Život v Kunčičkách ovlivňoval hornický duch. Většina mých kamarádů měla otce zaměstnané na dole. Jáma měla dokonce svoje vlastní fotbalové družstvo. Před zápasem, tehdy každý místní hráč i soupeři dali tajemníkovi klubu potravinový lístek na 10 dkg masa a vítězné mužstvo se pak o lístky rozdělilo. Takoví to tehdy byli profesionálové.

¹³⁷ Vzpomínky Gabriely Vystrčilové, 1986, Archiv města Ostravy, Sbirka pamětí a historicko-vlastivědných rukopisů, kart. č. 6. inv. č. 44

Vzrušení pak v Kunčičkách zavládlo, když k jednému horníkovi dorazil sovětský důstojník, se kterým bojoval v Rudé armádě. Jako dar mu dovezl malého medvěda. Ale co s medvědem, tak se výbor rozhodl, že v blízkosti se vybuduje malá zoologická zahrada. Začaly se vyrábět klece a přibylo i zvířat. Vybudovaly se hudební pavilony a podla a v prostorách sadu se pak konaly Dny horníků.

Těžní věže dnes sice stále stojí, ale uhlí se už dávno netěží. Zmizela halda, kde jsme si jako kluci hráli. Zmizela Stará kolonie, z Nové kolonie je jenom polovina a Jubilejní kolonie, pýcha Kunčiček je zanedbaná, zahrádky jsou neudržované a chlívký rozpadlé. Hodně se toho za těch šedesát let od mého dětství změnilo. Bohužel, ne vždy k lepšímu, i když jako děti jsme měli jiné oči a vše, kde jsme žili, se nám zdálo krásné.¹³⁸

¹³⁸ Výňatek ze vzpomínek na dětství v Kunčičkách, in Dombrovský, Z., Hornické kolonie Ostravy, Ostrava 2009, str. 243-244

12. ZÁVĚR VÝZKUMU

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak probíhal běžný život v hornických koloniích a jak se dnešní život na koloniích liší.

Výzkum byl prováděn především v prostorách Hornického muzea na Landeku v Ostravě Petřkovicích, kde byl navázán kontakt s několika respondenty. Dále pak v kolonii Na Liščině. Respondenti podali svědectví o životě v hornických koloniích v Ostravě a vylíčili své vzpomínky.

Především díky těmto vzpomínkám bylo možné zaznamenat, jak probíhal život v koloniích dětskýma očima. Jak vnímali okolní svět a život v těchto mnohdy těžkých podmínkách.

Respondenti, se kterými jsem mluvila osobně, byli velice vstřícní a rádi vzpomínali na své dětství, avšak mnohdy si nebyli schopni vybavit jména a přesné lokality daných budov. Mnohdy došlo také k neshodám, pokud byli respondenti dotazováni skupinově. Proto jsem jako druhý hlavní zdroj použila písemnosti, které se nacházejí v Archivu města Ostravy nebo v domácích archivech respondentů.

Tyto vzpomínky byly zaznamenány převážně před 20 – 30 lety a nejranější z nich se datují do 20. let 20. století. Tyto vzpomínky sloužily jako doplňující zdroje, podávající především faktické informace o polohách různých budov poskytujících služby, například hospod, školek, konzumů a podobně.

Vykreslení života v hornických koloniích považuji za uspokojujivé. V průběhu výzkumu jsem se snažila získat také pohled starousedlíků na dnešní situaci v koloniích. Tato část výzkumu byla poněkud ztížena tím, že většina tehdejších kolonií už neexistuje a ty, které stále existují, se dnes potýkají především s problémy plynoucími z postoje města. Lidé, kteří dnes na kolonii žijí, se jen těžce smířují s tím, že město tyto oblasti využívá jako odkladiště pro sociálně nepřizpůsobivé občany, nebo občany sociálně vyloučené ze společnosti.

Příkladem byl výzkum v kolonii Liščina. Lidé život ve zdejší kolonii nyní hodnotí veskrze pozitivně, ale přiznávají určité problémy. Na život ve starých hornických koloniích vzpomínají s nostalgií, ale připouštějí, že dnes je to zcela jiné. Dětský život už určitě není stejný, dolování bylo zrušeno, takže veškeré akce s tímto spojené se nekonají, staré hornické svátky se buď neslaví, nebo jsou využívány ke komerčním, či politickým akcím. Dále jsou pak lidé nespokojeni s dnešní životní situací a s tím, že lidé už k sobě nejsou tak blízko, jako byli dříve.

Přesto jsou tehdejší horníci a také jejich rodiny na svůj odkaz hrdí. Každý, s kým jsem byla v kontaktu, byl potěšen tím, že je o jejich příběh zájem a že se lidé zajímají o hornictví. Uznávají, že je to povolání těžké a nebezpečné, ale převládají v nich vzpomínky na tuto práci, život v koloniích a s nimi spojené zážitky.

V rámci výzkumu by bylo zajímavé sledovat více dopodrobna vztah starousedlíků z kolonie Liščina a obyvatel nově příchozích. Jejich vzájemné vazby a vývoj jejich společného soužití. A samozřejmě také samotný stavební vývoj kolonie a její osud.

13. ZÁVĚR PRÁCE

Předkládaná práce se zabývá hornickými koloniemi na Ostravsku. Cílem práce je přiblížit život v hornických koloniích v minulém století a snaha porovnat tehdejší život v nich s tím dnešním.

Hornické kolonie, potažmo hornictví celkově je s městem spjato, i když se samo město snaží, aby jeho hornická historie byla zapomenuta. Areály hornických kolonií jsou transformovány na stavební parcely, které pak mohou být asanovány a lukrativně prodány, nebo v lepším případě přeměňovány na nová sídliště. Neexistuje však snaha alespoň některé z kolonií zachovat jako památku na historii města a na jeho obyvatele. Jedinou připomínkou městské historie tak za pár let budou všudypřítomné těžní věže a Hornické muzeum na Landeku. Zde ještě stále pracují lidé, kteří jsou ochotni poskytnout svědectví o tehdejších životech.

Tato práce tedy přibližuje část historie města a jeho obyvatel. Poukazuje na to, jak nález uhlí ovlivnil vývoj města a jeho budoucí vzhled. Zaměřuje se nejen na historii těžby uhlí a výstavby prvních hornických kolonií. Především poskytuje pohled na obyvatelstvo Ostravy. Přibližuje, jak do města přicházeli lidé z hor, Haliče a dalších oblastí. Jak postupně spolutvořili osídlení města.

Práce dále nastiňuje pohled na běžný život v hornických koloniích. Popisuje základní charakteristiku výstavby kolonií, spolu s běžnými věcmi spojenými s životem v koloniích, jako jsou školy, zdravotní péče, ale nevyhýbá se ani problematice kriminality, sexuálního násilí, alkoholismu a podobných sociálně patologických jevů.

Vykresluje také slavení hornických svátků. Ať už slavností spojených s uctíváním patronů horníků. Nejdříve svaté Barbory, později svátky svatého Prokopa. Hornické parády a Dny horníků a svátky časem zapomenuté jako například Skok přes kůži. Zabývá se také tím, jestli svátky přežívají i nadále a jaká je snaha o jejich udržení.

Zaměřuje se na popis nejvýznamnější, největší a nejosídlenější kolonie Šalamouna. Popisuje výstavbu této kolonie, život jejích obyvatel, následnou dostavbu domků, zahradničení a běžný rodinný život. A z velké části hlavně život očima dětí.

Snahou je také předložit svědectví o tom, jak se v hornických koloniích žije dnes, jak se život v nich změnil a jak na to reagují samotní obyvatelé. V neposlední řadě se snaží přiblížit tehdejší život dnešním obyvatelům města a přiblížit jim jejich vlastní historii.

14. SEZNAM LITERATURY

Prameny

ARCHIV MĚSTA OSTRAVY, archiválie, spolky, seznam spolků

ARCHIV MĚSTA OSTRAVY, *sbírka pamětí a historicko-vlastivědných rukopisů*: Gabriela Vystrčilová, Vzpomínky Gabriely Vystrčilové, Ostrava 1986, Inv. č. 44, karton č. 6

ARCHIV MĚSTA OSTRAVY, *sbírka pamětí a historicko-vlastivědných rukopisů*: Turecká Ludmila, Kronika a vzpomínky na život v Michálkovicích, Ostrava Michálkovice, 1988, Rukopis Inv. č. 408, karton č. 45

KOLOMAZNÍK, Lubomír, *zápisky*, domácí archiv

Akademické práce

BILOVÁ, M., *Dělnické bydlení v Ostravě do roku 1918*, Ostrava-pedagogická fakulta, 1977, rukopis diplomové práce

Monografie

ČERNÝ, Ivan, a kolektiv, *Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru*, Ostrava, Anagram, 2003, ISBN: 80-7342-016-3

DOMBROVSKÝ, Zdeněk, *Hornické kolonie Ostravy*, Ostrava, Edice KPHMO, 2009

Encyklopedie Diderot, svazek 8, Praha, 1999, ISBN: 80-902555-2-3

JEMELKA, Martin, *Na kolonii*, Ostrava, VŠB-Technická univerzita, katedra společenských věd, 2007, ISBN: 978-80-248-1408-7

JEMELKA, Martin, (ed.), *Ostravské dělnické kolonie I: Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven v moravské části Ostravy*, Ostrava, Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011, ISBN: 978-80-7368-953-7

JEMELKA, Martin, *Z havířských kolonií, aneb, jak se žilo havířským rodinám*, Ostrava, Repronis, 2008, ISBN: 978-80-7329-185-3

MACHÁČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*, Opava, Slezské zemské muzeum v Opavě, 2002, ISBN: 80-86224-23-6

SOKOLOVÁ, Gabriela, *Hornická lidová slovesnost Ostravsko-Karvinska*, Opava, Slezské zemské muzeum v Opavě, 2006, ISBN: 80-86224-53-8

VOJKOVSKÝ, O., *Různé hornické vzpomínky*, In: *Hornický zpravodaj 2004*, IV čtvrtletí

VOPASEK, Stanislav, *Dějiny hornictví aneb, jak, to bylo s uhlím na Ostravsku*, Ostrava, Repronis, 2005, ISBN: 80-7329-099-5

Periodika

Duch času 1907/69 z 24. srpna, Moravská Ostrava a Vítkovice, ročník 1907

Horník, Ostrava, č. 36, ročník 42

Internetové zdroje

FC Baník Ostrava, historie v kostce, [online], 2011, dostupné z:
<http://www.fcb.cz/historie/historie-klubu/historie-v-kostce/> [cit. 2013-04-07]

Historie Revírní bratrské pokladny, [online], dostupné z:
<http://www.rbp-zp.cz/o-nas/historie-pojistovny/> [cit. 2013-04-04]

Komunitní centrum Na Liščině, [online], dostupné z:

<http://www.vzajemnesouziti.estranky.cz/clanky/kc-liscina.html> [cit. 2013-04-09]

Kvasnička R., Popis sociálně vyloučených Romských lokalit v regionu Ostravska, Ostrava 2010, [online], dostupné z:

<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-slezska-ostava>

[cit. 2013-04-09]

Záznam skoku přes kůži, [online], dostupné z:

<http://www.youtube.com/watch?v=Op6GqwL1L0s> [cit. 2013-03-26]

Z historie Ostravy, Historie dobývání uhlí na Ostravsku - I, [online], dostupné z:

<http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostavy&id=1> [cit. 2013-04-04]

Další zdroje

Informační stezka, Hornické muzeum Landek

TEXTOVÁ PŘÍLOHA

SEZNAM INFORMÁTORŮ

- Informátor č. 1, muž, ročník 1929, 93 let, důchodce, pamětník kolonie Šalomouna
- Informátor č. 2, muž, ročník 1925, 88 let, důchodce, pamětník kolonie Šalomouna
- Informátor č. 3, žena, ročník 1930, 82 let, důchodkyně, pamětnice Oderské kolonie
- Informátor č. 4, muž, ročník 1924, 89 let, důchodce, pamětník Oderské kolonie
- Informátor č. 5, muž, ročník 1935, 77 let, důchodce, pamětník Hlubinské kolonie
- Informátor č. 6, muž, ročník 1942, 70 let, průvodce Hornického muzea na Landeku
- Informátor č. 7, muž, ročník 1935, 78 let, přistěhovalec z Beskyd, pamětník kolonie Šalomouna
- Informátor č. 8, muž, ročník 1938, 74 let, důchodce, žije v kolonii Na Liščině
- Informátor č. 9, žena, ročník 1941, 71 let, důchodkyně, žije v kolonii Na Liščině

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Veškeré fotografie uvedené v obrazové příloze jsou dílem Boleslava Klimy, obrázky byly převzaty z těchto zdrojů:

Obrázek I: <http://www.hornicky-klub.info/view.php?cislocclanku=2011080001>

Obrázek II: <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostravy&id=16>

Obrázek III: http://www.slezska.cz/cs/o-slezske-ostrave/media-a-zpravodajstvi/slezskoostravske-noviny/2013/2013/son_03.pdf

Obrázek I

Obrázek II

Obrázek III

Obrázek 1

Obrázek 2

Obrázek 3

- Obrázek I** pohled na Šalamounskou kolonii
- Obrázek II** pohled na řadové domky v kolonii Odra
- Obrázek III** povodní poškozená domky v kolonii Na Vilémce
- Obrázek 1** pohled na čelní štít domku v kolonii Na Liščině
- Obrázek 2** detailní pohled na řadový domek v kolonii Na Liščině
- Obrázek 3** pohled na řadové domky v kolonii Na Liščině